

HUR MÅNGA UTBILDNINGSPLATSER BEHÖVS I DEN SVENSKA HÖGSKOLAN I FRAMTIDEN?

av Lars Brandell

Hur många utbildningsplatser behövs i den svenska högskolan i framtiden?

Producerad av Högskoleverket juni 2000

Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:11 AR

ISSN 1404-5745

ISRN HSV-AR--00/11-AR

Innehåll: Lars Brandell, Uppföljnings- och utredningsavdelningen

Form: Informationsavdelningen, Högskoleverket

Tryck: Högskoleverkets vaktmästeri, Stockholm, juni 2000

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Summary	7
Inledning	9
Många fler studenter under 1990-talet	9
Ungdomsutbildning och livslångt lärande	10
Problemet	11
Rapportens innehåll	11
Undersökningens resultat och konsekvenser	13
Den tidigare utvecklingen och nuläget	13
Vad behövs för framtiden?	14
Hur långt räcker dagens utbyggnadstakt?	17
Slutsatser	17
Några principiella frågor	18
Vad gör man på längre sikt?	19
Den hittillsvarande utvecklingen	21
Antalet studenter	21
Deltagarfrekvenser	21
Jämförelser mellan olika födelseårsgrupper	23
50-procentsmålet	24
Andra mål	25
Vart är utvecklingen på väg?	27
Antalet studerade terminer och examinationen	27
Kvinnor och män	29
Utvecklingen i Sverige jämfört med andra länder	31
De nordiska länderna	31
Sveriges läge inom Europeiska unionen	32
Hur många platser behövs i framtiden?	35
Mål	35
Sex scenarier	35
Scenariernas resultat	40
Räcker platserna?	45
Hur många ”platser” ger nu gällande beslut?	45
Hur många fler platser behövs?	46
Bilaga 1: Tabeller	49
Bilaga 2: Sex scenarier	59
Antaganden om deltagarfrekvenser för åldersgrupperna över 24 år	59
Scenario 0 ”Minimalalternativet”	61

Scenario 1 "Basalternativet"	63
Scenario 2 Tidigare studiestart	65
Scenario 3 "Mot ett 55-procentsmål"	67
Scenario 4 "Mot ett 60-procentsmål"	69
Scenario 5 "Lagom-alternativet"	71

Sammanfattning

Regeringen har satt upp ett mål att 50 procent av en årskull i framtiden skall ha börjat i högskolan vid 25 års ålder. För de närmaste åren finns också beslut om en förhållandevis kraftig utbyggnad av högskolans grundutbildning. I flera sammanhang har ställts frågan om denna utbyggnad räcker för att man skall uppnå det nämnda 50-procentsmålet. Samtidigt ställs krav på att högskolan skall bidra till satsningen på livslångt lärande för vuxna, vilket också kräver en utbyggnad av högskolan. I denna rapport diskuteras hur stor ökning av högskolans utbildningsplatser som behövs för att svara upp mot de två målen.

Rapporten och dess slutsatser bygger på ett antal scenarier för den kommande utvecklingen. Dessa grundas i sin tur på omfattande databearbetningar av uppgifter i högskoleregistret om studenterna från olika födelseklasser och antalet terminer som dessa studenter varit registrerade vid en viss ålder.

Denna rapport ger inte ett entydigt svar på hur många platser som bör finnas i den svenska högskolan i framtiden. Svaret är beroende av hur och i vilken takt som man vill nå de två målen ovan. Syftet med denna rapport är att belysa sambanden mellan ambitionerna och den framtida utbyggnadstakten.

Rapportens huvudresultat är två:

- Mycket talar för att den planerade utbyggnaden av grundutbildningen i högskolan under tiden fram till år 2002 inte är tillräcklig om man vill bygga ut utbildningen för äldre studenter i samma takt som de senaste åren och samtidigt nå 50-procentsmålet inom rimlig tid.
- Grundutbildningens kapacitet måste successivt byggas ut även efter nu gällande planeringsperiod.

Summary

A goal for the future capacity of higher education in Sweden is that 50 per cent of an age cohort should have started tertiary studies before the age of 25. This goal has not been reached today. Only 40 percent of the cohort born in 1974, have entered a university or college before the age of 25. In the years to come the number of students at the Swedish universities and colleges will increase considerably according to the government's plans. The question is whether this expansion will be sufficient to meet the "50-per cent goal". Another parallel goal is that the number of adult university student taking part in what could be called life-long learning, should also increase in the coming years. In this report we discuss the size of expansion of university student numbers needed to reach the two goals.

The discussion in this report is based on six scenarios for the future development. These scenarios are in turn based on statistics on the number of students of different age cohorts, and the accumulated number of semesters the students have been enrolled at a certain age.

The report gives no exact results concerning the future number of university students. The answer will depend on the time horizon for reaching the two goals. However the two main results are:

- There are strong indications that that the planned expansion of Swedish tertiary education in the period until the year 2002 will not be sufficient to reach the 50-per cent goal, if at the same time you want to increase the number of "adult students" (i.e. students over 24) at the same rate as in the last few years.
- The capacity of Swedish higher education must expand considerably also in the years after 2002.

Inledning

Många fler studenter under 1990-talet

Under det senaste decenniet har antalet studenter¹ i Sverige ökat. Det finns flera orsaker till detta. En är att statens ramar för utbildningens volym har ökat. Därigenom har universitet och högskolor fått ett större utrymme för att ta emot fler studenter². Men universitet och högskolor har också i många fall tagit in fler studenter än man fått betalt för.³

Det ökande antalet studenter betyder att fler personer har kunna börja studera (antalet högskolenyborjare har ökat). Det ökade utrymmet har också utnyttjats för att förlänga vissa utbildningar. (T.ex. har kraven för sjuksköterskeexamen förlängts från fem till sex terminer.) Införandet av magisterexamen som en påbyggnad på kandidatexamen kan också ha förlängt den tid som en student tillbringat vid högskolan eller universitetet.

Det finns flera indikationer på att intresset för högre studier är högt bland ungdomarna i gymnasieskolan och kraftigt växande bland dem som är äldre. Mellan 55 och 60 procent av eleverna i årskurs 3 i gymnasieskolan svarar i enkäter att de tänker fortsätta studera i högskolan inom tre år efter det att de slutat sina gymnasiestudier. Till detta kommer 25–30 procent som svarar att de ännu inte bestämt sig. Andelen som ”lyckas börja” inom tre år ligger för närvarande på 37 procent. Antalet sökande är också betydligt större än antalet platser. Hösten 1999 sökte nära 84 000 personer (som tidigare inte läst någon högskoleutbildning) under 25 år till högskolan. Av dessa fick 46 procent erbjudande om en utbildningsplats. Detta innebär att det blivit lättare att komma in än föregående år. Men det är fortfarande något svårare än under första hälften av 1990-talet. 1995 sökte knappt 75 000 under 25 år. Av dessa fick 49,5 procent erbjudande om en utbildningsplats⁴.

I de äldre åldrarna har antalet sökande till högskolan ökat kraftigt under de senaste åren. Mellan 1995 och 1999 ökande antalet sökande som ej tidigare läst i högskolan och som var 30 år eller äldre med 27 procent.

Men totalsparren i det svenska högskolesystemet, som infördes 1979, innebär att så länge det finns fler sökande än det finns platser så regleras studentantalet enbart av de ramar som staten ger för dimensioneringen. Karakteristiskt för utvecklingen under både 1980- och 1990-talen har också varit att antalet som sökt till högskolan kraftigt överstigit antalet studenter som har kunnat tas emot.

¹ Antalet studenter mäts här terminsvis och betyder antalet studenter som nyregistrerats eller fortsättningsregistrerats under terminen i fråga.

² Samtidigt har man dock fått mindre betalt per student.

³ Universitet och högskolor har dock successivt minskat överkapaciteten, vilket fått till följd att ökningstakten de senaste åren har varit betydligt mindre än de ökningstakten som regeringen räknat med i budgetpropositionerna.

⁴ Källa SCB: U 46 SM 9601 och U 46 SM 9901.

Att antalet studenter ökar är inte på något sätt unikt för Sverige. Samma sak gäller för de flesta andra länder inom OECD. På en punkt skiljer sig dock Sverige från andra länder. På andra håll startade ökningen betydligt tidigare. I vårt land höll man igen under 1980-talet. En internationell jämförelse av utvecklingen mellan 1975 och 1991 visar att medan studentantalet ökade med i genomsnitt 4,0 procent per år i EU-länderna var motsvarande ökning i Sverige bara 1,5 procent per år. (NSF 1996)⁵.

Ungdomsutbildning och livslångt lärande

Den internationella debatten om den högre utbildningen och dess utveckling har sedan relativt lång tid kretsat kring två olika utvecklingslinjer. Den ena bygger på Martin Trows påpekanden från 1970-talet⁶ att den pågående expansionen av den högre utbildningen i de flesta av världens utvecklade länder i sig skapar nya förutsättningar för den högre utbildningens struktur. Trow delade upp utvecklingen i tre steg. Den klassiska situationen kallade han *elite higher education*. Den innebar att endast en mindre del av varje årskull fortsatte efter gymnasiestudierna vid universitet eller högskolor. Gränsen satte Trow när 15 procent av en årskull fortsatte studera efter gymnasiet (motsvarande). När man gick över denna gräns fick man vad Trow kallar *mass higher education*. Slutligen förutsåg han en framtida situation med *universal higher education*, när mer än 50 procent av en årsklass fortsätter till högre studier. I en sådan situation blir högre utbildning till slut en förutsättning för att man överhuvudtaget mera permanent skall kunna komma in på arbetsmarknaden. Högre studier blir då inte en *möjlighet* för den som är ung utan en *nödvändighet*.

Den Trowska analysen baseras på vad som sker i ungdomen i anslutning till att man slutar i det som vi i Sverige kallar gymnasieskolan. Den andra utvecklingslinjen gäller alla åldrar. Det är betoningen av principen om det *livslånga lärandet* och den *livslånga utbildningen*. Utbildning och lärande bör i fortsättningen inte vara något som bara gäller barn och ungdomar utan alla människor från vaggan till graven. Formerna kan variera. Det kan vara formell utbildning vid olika läroanstalter, men också utbildning i anslutning till yrkesrollen osv.

Det livslånga lärandet är inte begränsat till högskolenivån, men det är klart att den högre utbildningen och dess institutioner måste spela en roll när det gäller att (med en svensk term) *fortbilda och vidareutbilda* dem som tidigare har gått en högskoleutbildning. Men i det livslånga lärandet ligger också tanken att den som i sin ungdom inte läst på högskolenivå skall kunna göra detta senare i livet om det behövs som en del i den personliga utvecklingen.

Det är en uppgift för dagens högskola att klara av den ökning av utbildningen av unga personer som behövs vid övergången från i första hand *elite higher education* till *mass higher education* och, i ett längre perspektiv, det som

⁵ NSF (National Science Foundation) 1996: Human Resources for Science & Technology: The European Region. NSF 96-316.

⁶ Trow, Martin. *Problems in the transition from elite to mass higher education*. I Policies for Higher Education. OECD 1974.

krävs när man går över till *universal higher education*. Men högskolan måste också kunna svara för sin del av utvecklingen av det *livslånga lärandet*.

Dessa dubbla mål ställer krav inte bara på dimensioneringen av utbildningen utan också på innehållet, organisationen, lokaliseringen osv.

Problemet

I regeringsdeklarationen 1998 fastslås att *Sverige skall vara en ledande kunskapsnation*. Man kan fråga sig vad detta betyder och vilka konsekvenser det kan få för högskolepolitiken. Bland mycket annat måste det innebära höga ambitioner när det gäller antalet studenter. Ett uttalat mål är att 50 procent av en årskull skall ha börjat högskolestudier vid 25 års ålder. Dessutom finns uttalanden om att högskolan i högre grad skall kunna utnyttjas av vuxna i arbetslivet.

Mot denna bakgrund diskuteras i denna rapport

Hur många utbildningsplatser krävs inom högskolan för att nå de mål som regeringen satt upp.

Utgångspunkten för rapporten är en beskrivning av nuläget och den tidigare utvecklingen. Därefter redovisas några *scenarier* för den framtida utvecklingen som leder fram till en diskussion om den framtida omfattningen av grundutbildningen i det svenska högskolesystemet.

Rapportens innehåll

Kapitlet *Undersökningens resultat och konsekvenser* (s. 9) innehåller en sammanfattning av rapportens resultat och en diskussion om de slutsatser som de kan leda fram till.

Därefter (s. 21) behandlas den hittillsvarande utvecklingen vad avser antalet studenter i den svenska högskolan, deras ålder och studiedeltagande och en jämförelse med situationen i andra länder (s. 31).

I kapitlet *Hur många platser behövs i framtiden* (s. 35) beskrivs olika möjligheter i form av sex olika scenarier, baserade på de mål som fastlagts i olika sammanhang.

Detta leder slutligen till en jämförelse av scenarierna med den utveckling som följer av nu gällande beslut om högskolans utbyggnad fram till år 2002 (s. 45). Dessutom diskuteras behovet av fortsatt utbyggnad under resten av innevarande decennium.

Bilaga 1 innehåller tabeller. I bilaga 2 beskrivs de olika scenarierna mer i detalj.

Undersökningens resultat och konsekvenser

Den tidigare utvecklingen och nuläget

- Under 1990-talet ökade antalet studenter vid de svenska universiteten och högskolorna kraftigt. Ökningen skedde i alla åldersgrupper. Under de senaste åren har dock antalet studenter i den yngsta gruppen (19–20 år) stagnerat och t.o.m. visat en mindre minskning. Detta gäller även om man tar hänsyn till de minskande årskullarna: andelen av landets 19–20-åringar som läser i högskolan har efter en kraftig uppgång under den första delen av 1990-talet börjat minska.
- Andelarna av olika födelseårskullar som börjat studera i högskolan vid en viss ålder är högre för dem som är födda på 1970-talet än de var för äldre generationer. Bland dem som är födda 1968 hade 24 procent börjat i högskolan (varit registrerade *minst en termin*) senast vårterminen efter det år de fyllde 24 år. Motsvarande siffra för dem som är födda 1974 är 40 procent. För dem som är födda senare finns ännu inga uppgifter för motsvarande ålder. Situationen vid yngre åldrar talar för att andelen som börjat högskolestudier kommer att stiga ytterligare några procentenheter för årskullarna födda 1975 och 1976. För de yngsta årskullarna, födda 1977 och 1978, är situationen mera oklar. Vid 20 års ålder ligger de sämre till än årgång 1976. Men vid 21 års ålder ligger årgång 1997 på samma nivå som årgång 1976.
- Andelen av olika årskullar som vid en viss ålder läst minst fyra terminer och minst sex terminer i högskolan ökar också. Vid 26 års ålder hade 20 procent av årskullen födda 1968 läst (dvs. varit registrerade) *minst fyra terminer*. För årskullen födda 1972 gällde samma sak för 29 procent. Vid 27 års ålder hade 16 procent av årskullen födda 1968 läst *minst sex terminer*, medan för den tre år yngre kullen (födda 1971) var motsvarande siffra 23 procent.
- En utveckling i samma takt som de senaste åren ger följande resultat för födelseårskullarna 1976–1979:
  - 44 procent av befolkningen kan väntas ha läst minst en termin fram t.o.m. vårterminen efter året man fyllt 24 år,
  - 33 procent kan väntas ha läst minst fyra terminer våren efter att man fyllt 26 år och
  - 30 procent kan väntas ha läst minst sex terminer våren efter att man fyllt 27 år.
- Alla som läst minst sex terminer vid 27 års ålder kan inte väntas ha tagit ut en examen (på minst 120 poäng) vid denna ålder. Relationen mellan andelen som vid 27 års ålder *tagit en examen* på minst 120 poäng och andelen som *läst* minst sex terminer har under senare tid legat på ca 0,55. Om detta gäller även i framtiden talar dagens trender för att knappt 17 procent av dem som är födda i slutet av 1970-talet kommer att ha en högskoleexamen vid 27 års

ålder. Motsvarande siffra för årgången födda 1970 är 12 procent.

- Sverige har i förhållande till folkmängden färre studenter än många andra länder inom OECD.

Bland de nordiska länderna (utom Island) ligger Sverige på sista plats när det gäller deltagande i eftergymnasial utbildning i åldersgrupperna 20–24 år och 25–29 år. I åldern 30–39 år ligger Sverige på samma nivå som Norge och Danmark, men något efter Finland.

I jämförelse med EU-länderna ligger Sverige ungefär i mitten om man ser till det totala antalet högskolestuderande i förhållande till befolkningen. Sverige har dock i jämförelse med de flesta andra EU-länder få studenter under 30 år. När det gäller dem som är 30 år eller mer finns det i Sverige förhållandevis många högskolestuderande. Sverige ligger här på tredje plats efter Finland och Storbritannien.

Vad behövs för framtiden?

Regeringsförklaringens formulering om Sverige som en ledande kunskapsnation konkretiseras vad gäller dimensioneringen av högskoleutbildningen i den senaste budgetpropositionen:

”Målsättningen är att hälften av en ungdomskull skall ha påbörjat högskolestudier vid 25 års ålder.” (BP 2000)

I en tidigare proposition sades dessutom

”Högskolans kapacitet måste i ökad grad ställas till förfogande och kunna utnyttjas av vuxna i arbetslivet.” (BP 1999)

I olika sammanhang har statsmakterna också uttalat att det är angeläget att öka andelen som går över direkt från gymnasieskolan till högskolan.

Sammantaget innebär detta att högskolesystemet i framtiden måste kunna ta emot en större del än idag både av dem som är ”yngre” (under 25 år) och av dem som är ”äldre” (över 25 år). Dessutom är det angeläget att antalet studenter som är 19 eller 20 år kan ökas speciellt kraftigt. Detta är bakgrunden till de *scenarier* som presenteras i det följande.

Samtliga scenarier är *räkneexempel* baserade på antaganden om hur stor andel av olika åldersgrupper upp till 50 år⁷, som skall delta i högskoleutbildning under de kommande åren. Närmare bestämt utgår scenarierna från antaganden om hur stor andel av befolkningen i olika åldrar som kommer att vara registrerade i högskolan höstterminerna olika år. Detta ger som resultat siffror för det totala antalet studenter (i grundutbildningen) respektive år. Det gör det också möjligt att för varje scenario uppskatta hur stor del av olika födelseårskullar som kommer att ha börjat högskolestudier före 25 års ålder.

⁷ I scenarierna har inte tagits med dagens eller framtidens studenter i åldrarna över 50 år. Idag finns i grundutbildningen ungefär 6 000 studenter i dessa åldrar.

För de närmaste åren kan man också jämföra de i scenarierna beräknade studentantalen med en uppskattning av hur stort antalet studenter kan väntas bli som en följd av nu gällande planer. Mot bakgrund av de beslut om utbyggnad av högskolan som nu gäller kan antalet studenter (under höstterminerna) som är 50 år eller yngre väntas bli:

1998	262 313	Verklig siffra
1999	266 500	(Prognos)
2000	282 000	(Prognos)
2001	290 500	(Prognos)
2002	298 500	(Prognos)

En förutsättning för att man skall nå dessa studentsiffror är att universitet och högskolor kan "besätta" de platser som ingår i de ramar som riksdag och regering har givit. Det finns totalt sett många som vill studera i Sverige, men deras önskemål passar inte alltid med det utbud av utbildningsplatser som finns. Under senare år har en stor del av de "nya platserna" avsatts för utbildning i naturvetenskap och teknik, i många fall vid de mindre och medelstora högskolorna, samtidigt som efterfrågan på utbildning är störst vid universitet och fackhögskolor med speciell tonvikt på det samvällsvetenskapliga och humanistiska utbildningsområdet.

Satsningen på teknik och naturvetenskap fortsätter under de kommande åren, såvitt man kan se. Det finns därmed en viss risk att vissa högskolor inte kommer upp i det antal studenter som de är berättigade till och som också förutsatts i de siffror som redovisas ovan. Resultatet kommer *inte* att bli att pengar går till spillo. Ingen högskola får i dagens system mer pengar än studenttillströmmningen medger. Däremot hade man kanske fått plats med fler studenter inom de ramar som finns, om utbudet av platser hade varit annorlunda.

En jämförelse mellan det väntade utrymmet för studenter under de kommande åren och resultaten från scenarierna ger följande:

Åren 1999–2002

- Andelen av en årskull som börjat högskolestudier senast vårterminen det år de fyller 25 år kan ökas under närmaste åren och nå 50 procent för den årskull som är född 1980⁸ inom ramen för nuvarande planer för högskolans utbyggnad (scenario 0). Men förutsättningen är en oförändrad deltagarfrekvens i åldersgrupperna över 25 år. Det skulle innebära att den andra delen i målsättningen ovan, att antalet studenter över 25 år skall ökas, inte uppfylls. Det skulle också innebära ett trendbrott i den hittillsvarande utvecklingen. Under hela 1990-talet har antalet studenter över 25 år vuxit kontinuerligt. Antalet sökande i dessa åldrar har också vuxit kraftigt – inte minst under det senaste året.⁹

⁸ Detta inträffar år 2005.

⁹ Det är dessutom inte realistiskt att tänka sig ett antagningssystem som ger alla "nyttillkomna platser" till sökande som är under 24 år.

- Om man skall ha utrymme för att uppnå 50-procentsmålet för födelseårsklassen 1980 samtidigt som antalet studenter över 25 år kan växa i samma takt som de senaste åren (i relation till ålderskullarnas storlek) behövs det plats för ytterligare ca 10 000 studenter utöver nuvarande planer, under vart och ett av de fyra åren 1999–2002 (scenario 1).
- Om man dessutom under de närmaste åren vill ha utrymme för att en större del av studenterna skall kunna börja sina studier vid 19 eller 20 års ålder, behövs under de närmaste åren plats för ytterligare ca 10 000–15 000 studenter per år (scenario 2).

Perioden 2003–2010

Behovet av platser på längre sikt beror på målsättningarna för utbildningens dimensionering. Just nu är målet att 50 procent av de framtida årskullarna av befolkningen skall ha börjat på någon högskoleutbildning vid 25 års ålder. Men andra länder har satt ambitionen högre. Det kan ifrågasättas om inte detta också bör gälla i Sverige på längre sikt – inte minst om man får en utveckling liknande den i Finland med en breddning av den postgymnasiala utbildningen med nya mer yrkesinriktade utbildningsalternativ.¹⁰

Mycket talar även för att antalet studenter över 25 år bör öka också efter år 2002.

För perioden 2003–2010 kan man med utgångspunkt i de olika scenarierna säga följande.

- Under de första åren under perioden (fram till år 2006) är ungdomskullarna små. Det behövs inga ytterligare platser utöver dem som följer av nuvarande dimensioneringsbeslut för att uppfylla 50-procentmålet för årskullarna födda 1981–1985. Under tiden därefter (2007–2010) behövs utrymme för att ta emot ytterligare 6 000 studenter per år, eftersom ungdomskullarna växer (scenario 0).
- Om man utöver 50-procentsmålet har ambitionen att ökningen av platser för studenter över 25 år skall fortsätta under resten av decenniet i samma takt som under de senaste åren, behövs en successiv ökning av utrymmet för studenter i högskolan från 262 000 hösten 1998 över 309 000 år 2002 till 378 000 år 2010. Det innebär en ökning, utöver vad som redan beslutats, med ca 75 000 studenter (motsvarande 70 000 helårsstudenter). Det blir en ökning med nära 10 000 studenter per år under resten av 2000-talets första decennium.
- Om man dessutom vill ha utrymme för att nå ett ”55-procentsmål” fr.o.m. födelseårsgruppen 1985 och ett ”60-procentsmål” fr.o.m. födelseårsgruppen 1990, krävs en expansion från 262 000 år 1998 till 311 000 år 2002 och 408 000 år 2010. Det förutsätter en årlig utbyggnad (utöver det som redan har beslutats) under perioden 2003–2010 med i genomsnitt 14 000 studenter.

¹⁰ Försöken med KY-utbildning kan ses som ett steg på vägen mot sådana utbildningar.

Hur långt räcker dagens utbyggnadstakt?

Scenario 5 är utformat så att det totala antalet studenter överensstämmer med nu gällande planer för utbyggnaden av högskolan för perioden 1998–2002. För tiden därefter (år 2003–2010) har indata valts så att tillväxten fortsätter i samma takt eller med ca 10 000 studenter per år. Därigenom ger scenario 5 en bild av *hur mycket resurserna räcker till*. Scenariet innebär att antalet studenter ökar från 262 000 år 1998 över 300 000 år 2002 till 382 000 år 2010.

En ökning i denna takt räcker inte för att nå samtliga tre mål fram till år 2002. Om man vill ge utrymme för att antalet studenter över 25 år skall kunna växa i samma takt som de senaste åren, och dessutom vill göra en successiv överflyttning av platser från åldrarna 22–24 år till åldrarna 19–21 år så kan man uppfylla 50-procentsmålet först för dem som är födda 1983. Årskullarna födda 1975–1979 kommer också att ha samma övergångsfrekvens före 25 års ålder som årgång 1974 (dvs. något över 40 procent). Först med årskullen födda 1980 börjar andelen som börjat högskolestudier vid 25 års ålder att växa för att nå knappt 50 procent för kullen födda 1983.

Slutsatser

Denna rapport utgår från tre mål för högskolepolitiken:

- Minst 50 procent av en årskull skall ha börjat i högskolan vid 25 års ålder.
- Andelen 19- och 20-åringar i högskolan bör öka.
- Högskolan måste kunna ta emot fler äldre studenter än idag.

Som framgår av föregående avsnitt räcker inte de resurser som avsatts för de närmaste åren till för att uppnå alla dessa mål, i den takt och med den ambitionsnivå som formulerats här. Det skulle behövas en snabbare utbyggnad redan under de närmaste åren. Det behövs också en fortsatt utbyggnad av den högre utbildningen fram till år 2010.

Samtidigt bör betonas att de beräkningar som ligger till grund för bedömningarna bara ger en minsta nödvändig ram för vad som krävs. Det är inte säkert att ett tillskott av nya platser kommer att fördelas på det sätt som antagits i scenarierna. Konkurrensen om högskoleplatser mellan olika grupper med olika studiemål är hård och utfallet beror på sådana faktorer som fördelningen av de nya platserna på olika utbildningar och högskolor och tillträdesreglernas utformning.

Eftersom de avsatta resurserna inte räcker för att man skall kunna nå samtliga tre mål behövs en prioritering. Man skulle t.ex. kunna säga att utbyggnaden av utbildningen för dem som är över 25 år bör hållas tillbaka och inte ske i samma takt som under de senaste åren (vilket förutsatts i beräkningarna ovan) för att man skall kunna nå 50-procentsmålet snabbare.

Vad som skall prioriteras är en politisk fråga. Men det bör framhållas att medlen för att genomföra en prioritering är begränsade, med det enhetliga system för all högskoleutbildning som vi har idag. Antagningsreglernas utformning gör det inte heller så lätt att prioritera vissa åldersgrupper eller studenter med vissa studiemål. De tänkbare medlen är trubbiga och deras verkan är svår att bedöma. Man skulle visserligen kunna införa regler för att en del av alla

nybörjarplatser skulle reserveras för sökande under en viss ålder. Det skulle kunna bidra till en förnyring. Men frågan är vilka grupper en sådan förändring skulle gå ut över. Eftersom vi i Sverige i antagningen låter dem som skall börja i högskolan konkurrera med alla dem som redan börjat studera, kan konsekvenserna mycket väl kunna bli att många som ligger mitt i en utbildning (t.ex. de som studerar kurs för kurs) inte kan slutföra den.

Några principiella frågor

Resultaten i denna rapport aktualiserar en rad principiella frågor som rör dimensioneringen av den svenska eftergymnasiala utbildningen:

- **Hur stor del av en årskull skall gå vidare till fortsatta studier i nära anslutning till studierna i gymnasieskolan?**

Idag gäller målet att hälften av befolkningen skall ha fortsatt inom högskolan senast när de fyller 25 år. Internationellt sett är detta inte speciellt högt satt, i synnerhet inte med den vidgning av den postgymnasiala sektorn som är på väg på många håll. På längre sikt är det inte omöjligt att ambitionen blir högre och att vi närmar oss det som Martin Trow kallat *universal higher education* – om t.ex. den eftergymnasiala utbildningen breddas med KY-utbildningar eller något som liknar de finska yrkeshögskolorna. I en sådan situation kan det bli frågan om att sätta upp målet att 60–70 procent av en födelseårskull skall få någon form av utbildning finansierad av det allmänna efter gymnasiestudierna.

- **Vilka konsekvenser kan målen om det livslånga lärandet få för dimensioneringen av den högre utbildningen**

Sverige har sedan länge haft många studenter i något äldre ålder. Mycket talar för att svenskarnas deltagande i det som numera kallas livslångt lärande har varit relativt stort i förhållande till många andra länder. Detta har inneburit att många återvänt till högskolan senare i livet för att komplettera det man läste i ungdomen, eller för att satsa på något nytt. Men det har också funnits personer som börjat högskolestudier vid relativt mogen ålder. Vi har ju sedan länge haft olika former för dem som inte gått den vanliga vägen genom gymnasiet för att skaffa sig behörighet för det som vi idag kallar högskolestudier: studentexamen genom korrespondensstudier, folkhögskolor som ingång till lärarutbildning, socialinstitutet och andra högskoleutbildningar, 25:4-regeln, osv.

I samtliga scenarier utom ett har antagits att andelen av olika åldersgrupper från 25 år och uppåt som deltar i eftergymnasial utbildning skall växa fram till år 2010 i samma takt som under de senaste åren. Detta resulterar i ett kraftigt ökat behov av högskoleplatser under kommande tio åren.

Det kan naturligtvis ifrågasättas om inte antagandet går för långt. Det är möjligt att ökningstakten för den senare delen av den kommande tioårsperioden kan sättas något lägre. I grunden beror detta på hur stora ambitionerna är för utvecklingen av de livslånga lärandet på längre sikt.

Men för de närmaste åren finns ytterligare två skäl för antagandet om det ökat studiedeltagandet för ”äldre” studenter. Ett skäl är en ren konsekvens

av expansionen under början av 1990-talet. Om intaget av studenter ökar måste även utrymmet för de fortsatta studierna öka. De som har börjat studera måste ha möjlighet att avsluta studierna – i många fall sker detta först när man börjar närma sig 30-årsåldern.

Men det kommer också att behövas utrymme för att ge stora grupper födda på 1950- och 1960-talen som inte kom in under 1980-talet, möjlighet att nu gå igenom högskoleutbildning. Inte minst gäller detta en del av dem som gått igenom kunskapslyftet. Som nämnts tidigare har också antalet sökande till högskolan i åldern över 30 år ökat kraftigt de senaste åren.

- **Vad är viktigast när de gäller rekryteringen av unga studenter (under 25 år)? Att man successivt närmar sig 50-procentsmålet eller att fler 19- och 20-åringar kan börja studera?**

Det finns för de närmaste åren två ambitioner när det gäller de yngre studenterna: dels att nå 50-procentsmålet, dels att öka andelen som går direkt från gymnasieskola till högskolestudier. Det senare innebär att man ökar antalet platser för 19–21-åringar och gör en motsvarande minskning av 22–24-åringarna. Om ökningen och minskningen görs samtidigt drabbas ett antal årskullar under övergångstiden. Det är de som fått få platser när de var 19–21 år och som också får få platser när de är 22–24 år. En förnygring bör därför göras i två steg. Först ökar man under en treårsperiod antalet 19–21 åringar i högskolan. Därefter kan man göra motsvarande minskning av 22–24-åringarna. Under övergångstiden behövs alltså ”extra” platser – platser som annars kan användas för att närma sig 50-procentsmålet. På kort sikt kommer alltså de två målen i konflikt med varandra.

Vad gör man på längre sikt?

Den tidigare redovisningen visar att vi under de närmaste åren (fram t.o.m. 2002) inte kan nå samtliga mål. Mycket talar för att efterfrågan på eftergymnasial utbildning kommer att öka både från dem som nyligen lämnat gymnasieskolan och från dem som vill läsa i högskolan som ett led i ett livslångt lärande. Sammantaget leder detta fram till två frågor som det börjar bli dags att ta upp på agendan:

- Hur kan och bör man finansiera en fortsatt långsiktig och omfattande utbyggnad av den eftergymnasiala utbildningen?
- Vilka förändringar kan behövas, organisatoriskt och innehållsmässigt av den eftergymnasiala utbildningen för att motsvara efterfrågan i framtidens kunskapssamhälle – ett samhälle som karaktäriseras av att en majoritet av ungdomarna behöver utbildning efter gymnasieskolan, samtidigt som allt fler vuxna människor efterfrågar olika former av utbildning på högskolenivå?

Båda dessa frågor förekommer i den internationella debatten. De ligger dock utanför ramen för denna rapport.

Den hittillsvarande utvecklingen

Antalet studenter

Under 1990-talet ökade antalet studenter i den svenska högskolan kraftigt. Höstterminen 1990 registrerades sammanlagt 173 501 studenter¹¹. Höstterminen 1998 var motsvarande siffra 268 158.

I det följande begränsas analysen av tekniska skäl till de studenter som är 50 år eller yngre. (Vi räknar åldern för en student en viss hösttermin som åldern vid *årsskiftet* i slutet av terminen i fråga). Antalet studenter i dessa åldrar ökade från 169 179 höstterminen 1990 till 262 313 höstterminen 1998, eller med 55 procent (tabell 1). Se vidare diagram 1.

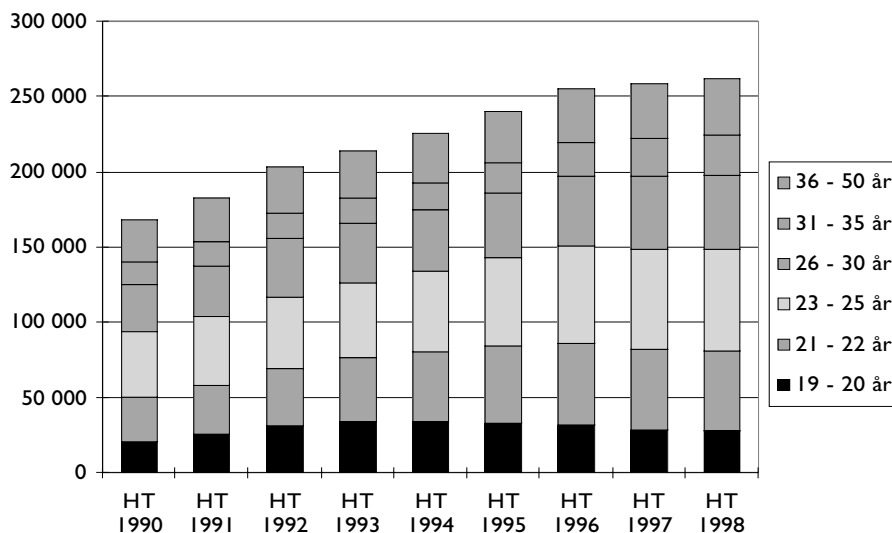

Diagram 1: Antalet studenter i åldern 19–50 år höstterminerna 1990–1998.

Deltagarfrekvenser

Den starka expansionen under de första åren på 1990-talet har avmattats under andra hälften av decenniet (diagram 1). Speciellt gäller detta den yngsta åldersgrupperna, där antalet studenter t.o.m. har minskat. Antalet studenter i åldern 19–20 år nådde sitt maximum 1994, för att därefter minska med 16 procent. Antalet i nästa åldersgrupp 21–22 år minskade mellan 1996 och 1998 med fyra procent.

En orsak till nedgången är att ungdomskullarna minskade under perioden. För att kompensera för detta kan man beräkna *deltagarfrekvensen* i olika

¹¹ Antalet studenter mäts här terminsvis och betyder antalet studenter som nyregistrerats eller fortsättningsregistrerats under terminen i fråga.

åldersklasser. Deltagarfrekvensen för en åldersklass definieras som antalet studenter i åldersklassen delat med antalet personer i befolkningen i samma åldersklass. Utvecklingen av deltagarfrekvenserna under 1980- och 1990-talet för olika åldersgrupper redovisas i tabell 2.

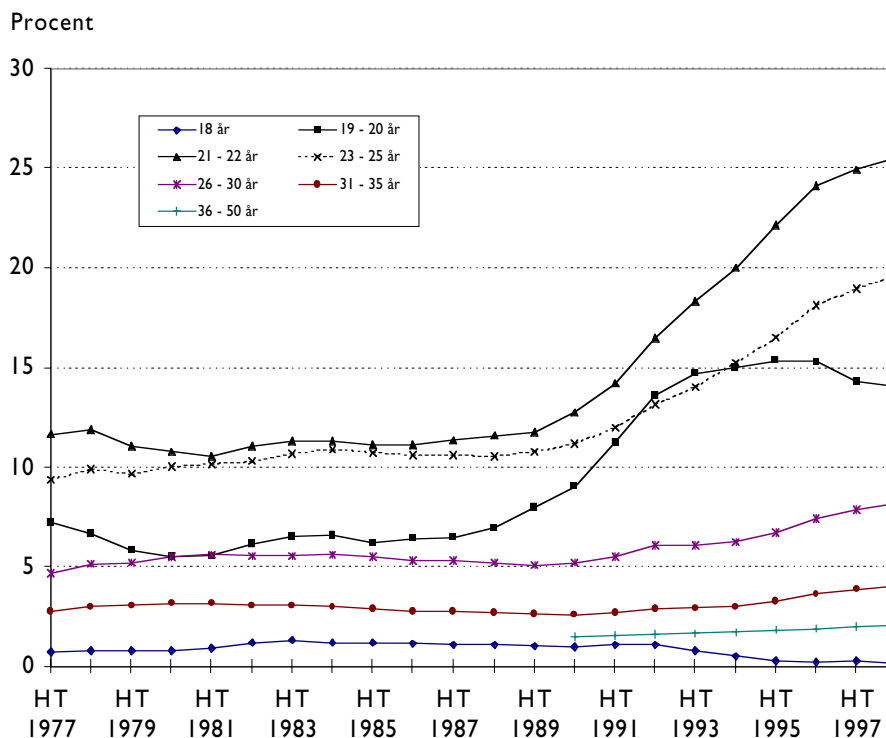

Diagram 2: Deltagarfrekvenser för perioden Ht 1977–Ht 1998 för olika åldersklasser.

Diagram 2 visar deltagarfrekvenserna från 1977 och framåt för åldersklasserna upp till 35 år. För åldrarna 36–50 år är uppgifterna av tekniska skäl begränsade till utvecklingen under 1990-talet.

Som synes låg deltagarfrekvenserna i stort sett konstant under 1980-talet. Under vissa perioder kan man till och med konstatera en minskning. Under 1990-talet däremot har andelen av befolkningen som är studenter ökat för nästan alla åldersklasser. Undantaget är 18-åringarna.

Antalet studenter som är 18 år har aldrig varit särskilt stort i Sverige. Den normala åldern när man slutar gymnasiet treåriga linjer är 19 år. Men tidigare fanns också tvååriga linjer i gymnasieskolan, från vilka man kunde söka till vissa högskoleutbildningar redan det år man fyllde 18. Numera är all gymnasieutbildning treårig. Därmed finns det praktiskt taget inte några 18-åriga studenter kvar i högskolan.

Men även deltagarfrekvensen för 19–20-åringarna har minskat något under senare år. De allra senaste årens ökning av antalet studenter har alltså inte kommit de allra yngsta till del.

Orsaken till variationerna i deltagarfrekvenser över åren är inte i första hand att intresset för högre studier har varierat. Under praktiskt taget hela den period som redovisas i diagram 2 har all utbildning varit spärrad och antalet sökande

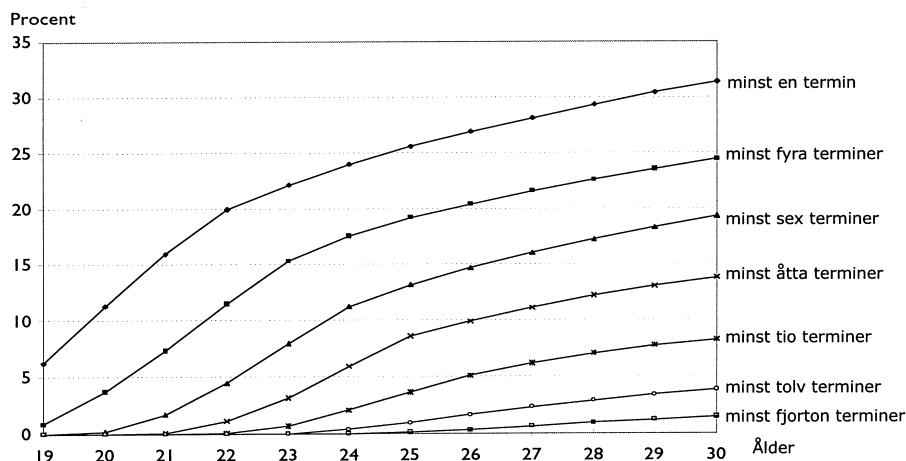
har vida överskridit antalet tillgängliga platser. Variationerna förklaras istället av att antalet ”tillgängliga” platser har varierat och av att reglerna för fördelning av dessa platser (dvs. antagningsreglerna) över tid har fallit ut olika för de skilda åldersgrupperna.

Jämförelser mellan olika födelseårsgrupper

Som en följd av de varierande deltagarfrekvenserna får man variationer mellan generationer.¹² Sedan en lång tid tillbaka beräknar SCB för varje födelseårsklass andelen som *börjat* högskolestudier vid olika åldrar. Ett annat mått som också brukar användas är andelen personer bland dem som är födda ett visst år *som avlagt examen* före en viss ålder (se SCB 1999: U 20 SM 9901 s. 21 och 22).

Ingetdera måttet ger en fullständig bild. Om man vill mäta hur stor del av dem som är födda ett visst år som ”fått en högskoleutbildning” är andelen som registreras minst en termin (dvs. antalet *högskolenybörjare*) inte ett bra mått. Det förekommer att man bara läser en eller två terminer och sedan avbryter studierna. Det kan knappast innebära att man ”fått” en högskoleutbildning. Å andra sidan finns det studenter som inte läser för att få en examen och också studenter som av olika skäl avstår från att ta ut den examen som de är berättigade till. Att bara räkna studier som avslutas med examen som framgångsrika är därför en underskattning.

En mer fullständig bild kan man få från uppgifter om antalet terminer som en student varit registrerad vid en viss ålder. Tabell 3 och diagram 3 avser dem som är födda 1968. Den visar utvecklingen upp till 30 års ålder.

Diagram 3: Födda 1968. Andelen av befolkningen som varit registrerade minst ett visst antal terminer vid en viss ålder. Uppgifterna avser situationen efter vårterminen. Åldern är den ålder man hade vid föregående årsskifte.

¹² Exempel: Av dem som var 19 eller 20 år på mitten av 1990-talet kunde en större andel studera än av dem som var i samma ålder tio år tidigare. Ett annat sätt att säga detta är att de som är födda i mitten av 1970-talet har fått mera utbildning i 20-årsåldern än de som är födda på 1960-talet. Men eftersom deltagarfrekvenserna varierar även för åldersgrupperna över 20 år kan situationen för en födelseårsklass förändras med tiden. Den födelseårsklass som fått få platser i 20 årsåldern kan i gengäld ha ”fått” många platser något senare i livet. Men det kan också vara tvärt om. De grupper som ”missgynnas” i 19–20 årsåldern kan ha fått få platser även i äldre åldrar.

Som synes hade knappt en tredjedel av dem som är födda 1968 börjat högskolestudier¹³ senast under vårterminen året efter det år som de fyllt 30. Ungefär en fjärdedel hade vid samma tidpunkt läst minst fyra terminer (i stort sett ett nödvändigt – men ej tillräckligt – krav för att kunna få en examen). Knappt en femtedel hade läst sex terminer eller mer.

Året efter att man fyllt 24 var motsvarande siffror 24 procent (en termin eller mer), 18 procent (fyra terminer eller mer), och 11 procent (sex terminer eller mer).

För dem som är födda sex år senare (år 1974) finns data för utvecklingen fram till vårterminen efter det år de fyllde 24. Vid den åldern var andelen som läst minst en, fyra eller sex terminer 40, 30 och 24 procent respektive dvs. betydligt högre än för dem som var födda 1968. Se också tabell 4–6 som innehåller motsvarande data för alla födda 1968–1979.

50-procentsmålet

Regeringens mål är att på sikt skall 50 procent av en årskull ha börjat i högskolan vid 25 års ålder. I vår tolkning blir det att *vårterminen efter* det år då man fyllt 24 år skall minst 50 procent av en årskull ha varit registrerad (minst en termin) på en högskoleutbildning.

Diagram 4 visar hur andelen som läst minst en termin i högskolan vid en viss ålder har utvecklats för ett antal födelseårskullar. (Se också tabell 4.) Den senaste årskull för vilken vi fått fullständiga data fram till 24 års ålder är den som föddes 1974. I den hade 40 procent av alla läst minst en termin våren efter det år de fyllt 24 år. Det fattas alltså ca 10 procentenheter till målet.

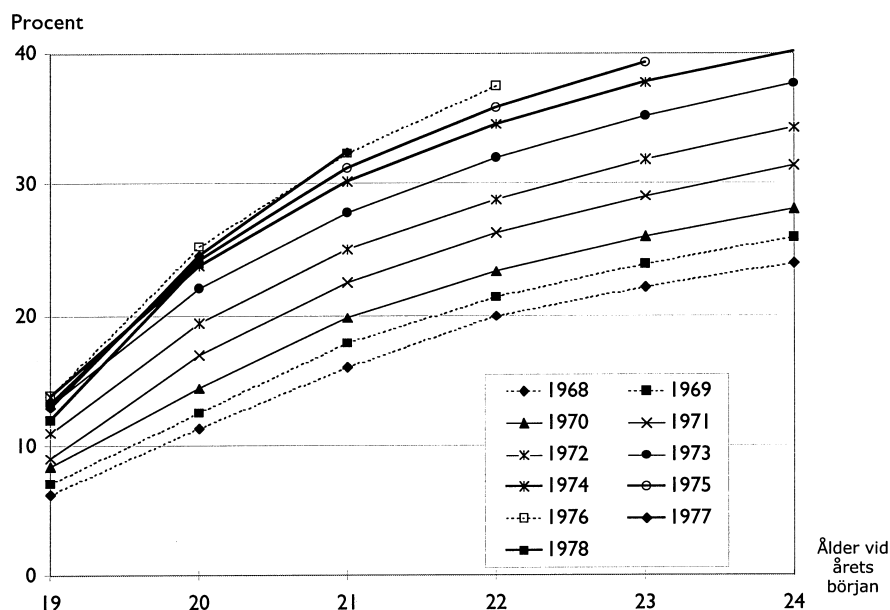
Senare årskullar har ännu inte kommit upp till 24 år. Men successivt har andelen av en årskull som börjat i högskolan vid en viss tidpunkt vuxit. Senare årgångar har högre värden än årgång 1974 hade vid samma ålder. Men man kan också konstatera att ökningstakten avtar. Kurvorna för de allra senaste årgångarna som kommit upp i högskoleåldern (födda 1976–1978) ligger mycket nära varandra.

Med dagens trender kommer inte 50-procentsmålet att uppfyllas av någon av årskullarna födda på mitten och slutet av 1970-talet. Men den framtida utvecklingen beror naturligtvis på tillgången av ”nya” utbildningsplatser och konkurrensen mellan olika årskullar om dem. För sökande till högskoleutbildningar finns det gott om, och många kommer med dagens dimensionering inte in. Det gäller för alla åldrar.

---

¹³ Dvs. varit registrerade minst en termin.

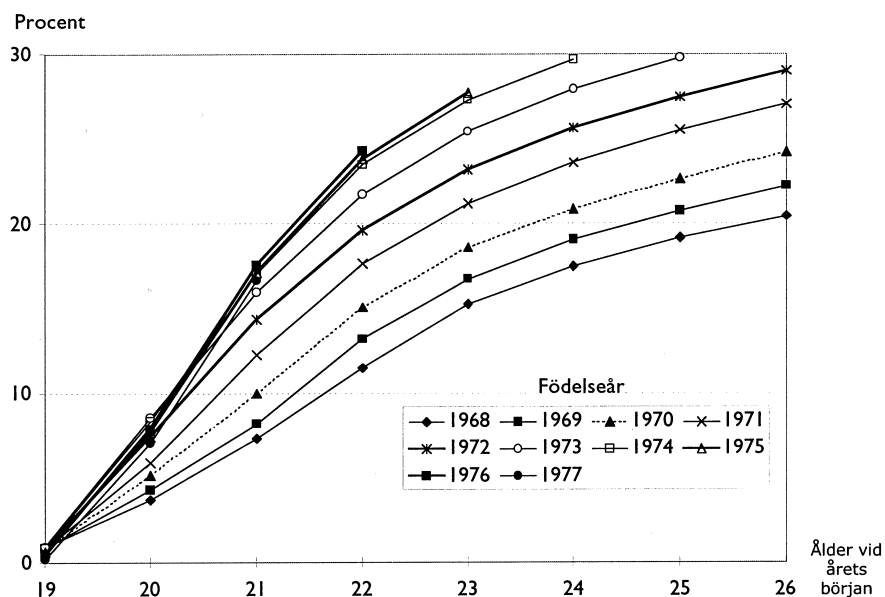
Diagram 4: Födda 1968–1978. Andelen av befolkningen som vid en viss ålder varit registrerad för högskolestudier minst en termin. Uppgifterna gäller vårterminen efter det år då man nått den aktuella åldern.

Andra mål

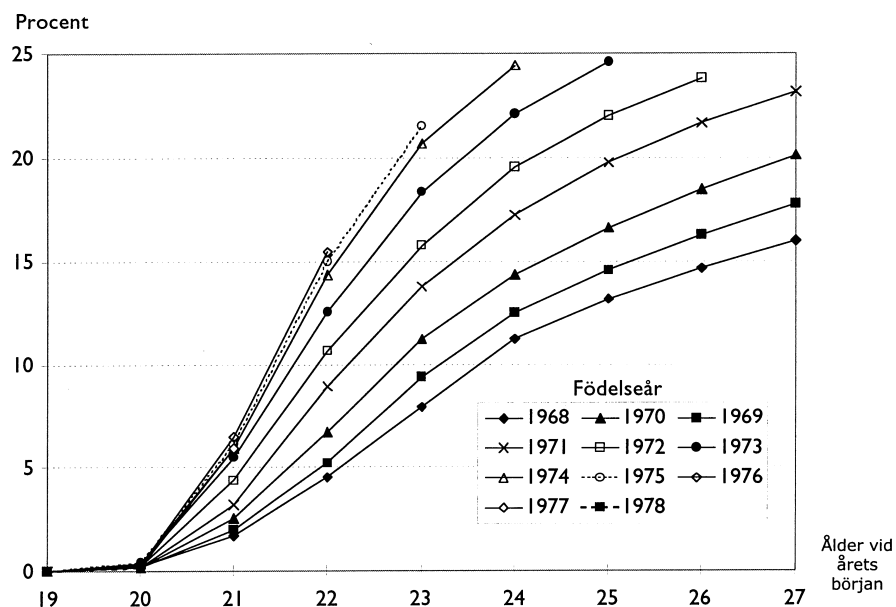
Man kan också läsa regeringens mål som att *minst 50 procent skall ha börjat högskolestudier vid 24 års ålder och att för de flesta av dem skall studierna vara "framgångsrika"* i någon mening. I så fall kan man studera hur stor del av olika födelseårskullar som vid olika åldrar har läst vid högskolan minst fyra terminer – dvs. den minimitid det normalt tar för att få en högskoleexamen. (Diagram 5 och tabell 5).

Idag kräver praktiskt taget alla högskoleexamina 120 poäng eller mer. 120 poäng innebär med normal studie hastighet sex terminers studier. Diagram 6 visar andelen av befolkningen i olika födelseårskullar som vid en viss ålder varit registrerade minst sex terminer. (Se också tabell 6.)

Istället för målet att 50 procent skall ha börjat i högskolan våren efter att de fyllt 24 år kan man sätta som mål att en viss procent av befolkningen bör ha varit registrerade minst fyra terminer våren efter året de fyllt 26 år eller minst sex terminer våren efter att de fyllt 27 år.

Diagram 5: Födda 1968–1977. Andelen av befolkningen som vid en viss ålder varit registrerad för högskolestudier minst fyra terminer. Uppgifterna gäller vårterminen efter det år då man nått den aktuella åldern.

Diagram 6: Födda 1968–1978. Andelen av befolkningen som vid en viss ålder varit registrerad för högskolestudier minst sex terminer. Uppgifterna gäller vårterminen efter det år då man nått den aktuella åldern.

Vare sig man mäter andelen som vid en viss tidpunkt varit registrerade en, fyra

eller sex terminer har värdena vid en viss ålder vuxit kraftigt från födelseårsgruppen födda 1968 till gruppen födda 1974. Därefter är skillnaderna mellan årklasserna (vid fix ålder) betydligt mindre.

Vart är utvecklingen på väg?

En trendframskrivning i diagrammen 4–6 ger ungefär följande resultat för det sena 1970-talets födelseårskullar:

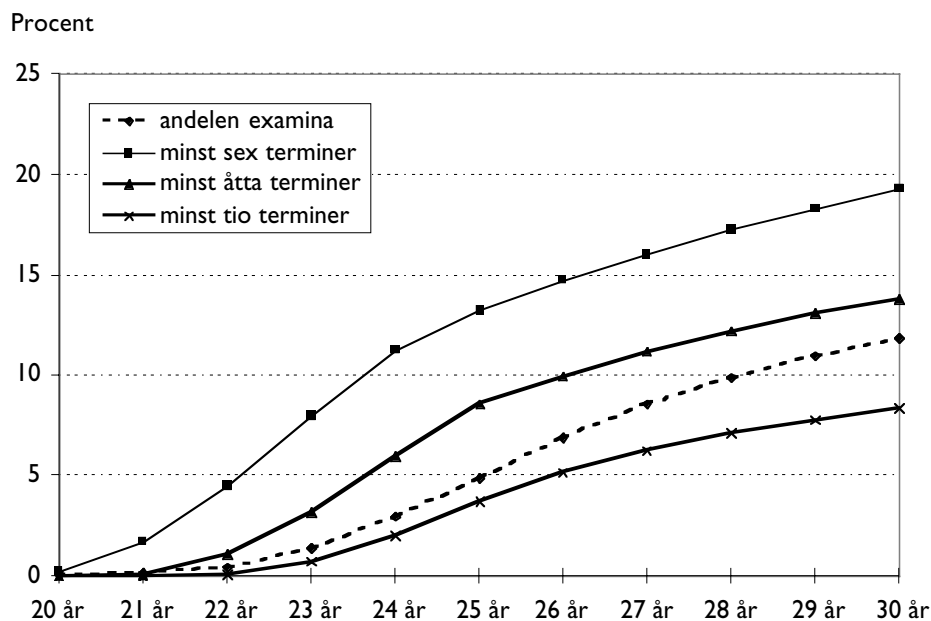
- 44 procent av befolkningen kan väntas ha läst minst en termin fram t.o.m. vårterminen efter året man fyllt 24 år.
- 33 procent kan väntas ha läst minst fyra terminer våren efter att man fyllt 26 år.
- 30 procent kan väntas ha läst minst sex terminer våren efter att man fyllt 27 år.

Detta är alltså vad man kan vänta sig om de nuvarande trenderna fortsätter. Men den framtida utvecklingen kan naturligtvis komma att bli en annan. Det finns i stort två faktorer som kan påverka utvecklingen. En är dimensioneringen. Om antalet platser i utbildningen ökar får också en större del av befolkningen plats i högskolesystemet.

De andra faktorn som är viktig är antagningsreglerna. Om de medför att nya platser i högskolan i första hand går till personer som är över 25 så kommer inte de indikatorer som vi skisserat ovan att påverkas. Det är många som vill läsa i högskolan men som inte kommer in. De är både yngre och äldre. Antagningsreglernas utformning har utan tvekan betydelse för åldern på de antagna, men exakt hur detta fungerar är inte så lätt att analysera.

Antalet studerade terminer och examinationen

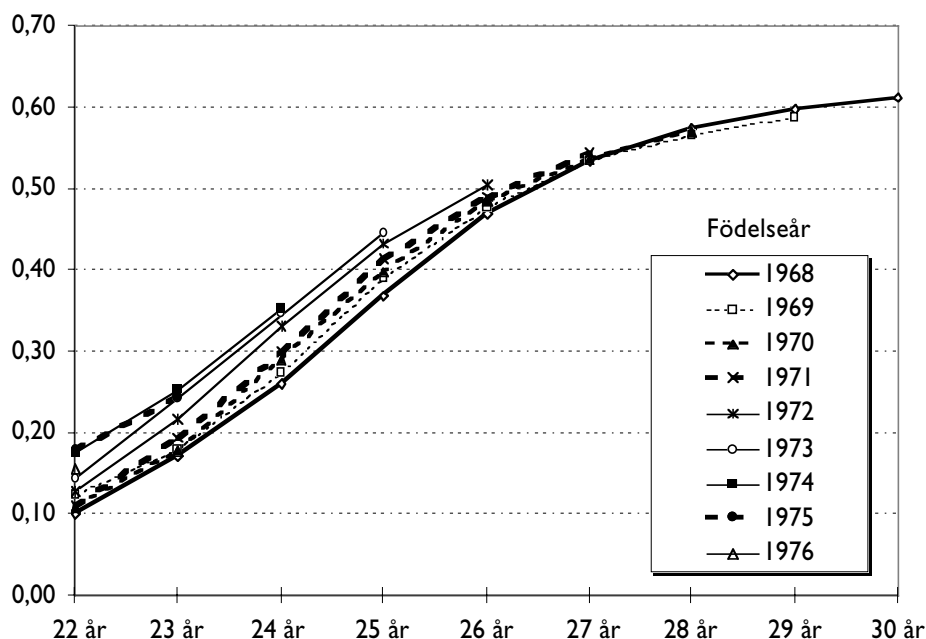
Idag omfattar de allra flesta examina 120 poäng eller mer. En undre gräns för att kunna få en examen kan i praktiken vara att man varit registrerad i minst sex terminer, även om det förekommer att studenter tar en examen på kortare tid. Men detta innebär inte att alla som varit registrerade minst sex terminer också har examen. (Se tabell 7.) Många siktar på examina på mer än 120 poäng. Dessutom finns speciella krav till de flesta examina, som inte alltid kan rymmas inom sex terminers studier. Diagram 7 nedan visar för årgången *födda 1968* andelen som vid olika åldrar har varit registrerade minst sex, åtta och tio terminer, och andelen som avlagt en examen (omfattande minst 120 poäng).

Diagram 7: Födda 1968. Andelen som vid en viss ålder varit registrerade minst sex, åtta och tio terminer och andelen som avlagt en examen omfattande minst 120 poäng.

Andelen av födelseårskullen som avlagt examen ligger mellan andelen som varit registrerade åtta och tio terminer. Vid 30 års ålder hade exempelvis 19 procent varit registrerade minst sex terminer. Motsvarande värde för åtta och tio terminer var 14 respektive 8 procent. Andelen som avlagt en examen vid 30 års ålder (på 120 poäng eller mer) låg på 12 procent. Man kan säga att av 19 studenter som läst minst sex terminer hade 12 tagit examen.

Kvoten mellan antalet som tagit examen och antalet som läst minst sex terminer vid olika åldrar (tabell 7) redovisas i diagram 8 nedan för olika födelseårsklasser. Kvoten ökar med åldern. Dessutom ligger kvoten något högre för senare årskullar. (Det senare är sannolikt en följd av att ett antal examina omfattande 120 poäng och med hög genomströmning har tillkommit under senare år (t.ex. förskolläro- och sjuksköterskeutbildningarna).

Diagram 8: Olika födelseårsklasser. Kvoten mellan andelen som avlagt examen (minst 120 poäng) och andelen som läst minst sex terminer.

Kvinnor och män

Det är betydligt fler kvinnor än män som börjar högskolestudier. Skillnaden verkar också vara växande. Vid 24 års ålder hade för årskullen födda 1973 43 procent av kvinnorna börjat högskolestudier. Motsvarande siffra bland männen var 34 procent. Skillnaden utgjorde alltså 9 procentenheter. För den tre år äldre årskullen födda 1970 var motsvarande siffror 32 resp. 26 procent – en differens på 6 procentenheter.

För alla årsklasser gäller också att andelen som vid en viss ålder läst minst fyra terminer är högre för kvinnorna än för männen (tabell 8 och 9). Detta gäller genomgående för alla årsklasser och för alla åldrar.^{14 15}

¹⁴ För ytterligare uppgifter om deltagarfrekvenser för kvinnor resp män se t.ex. U 20 SM 9901 (SCB 1999) och Årsrapport 1998 för universitet och högskolor (Högskoleverket 1999).

¹⁵ Om man istället undersöker hur stor andel som har läst minst sex eller minst åtta terminer blir skillnaden mellan kvinnor och män väsentligt mindre. I högre åldrar kan gälla att andelen män som läst åtta terminer eller mer är något högre än motsvarande andel bland kvinnorna.

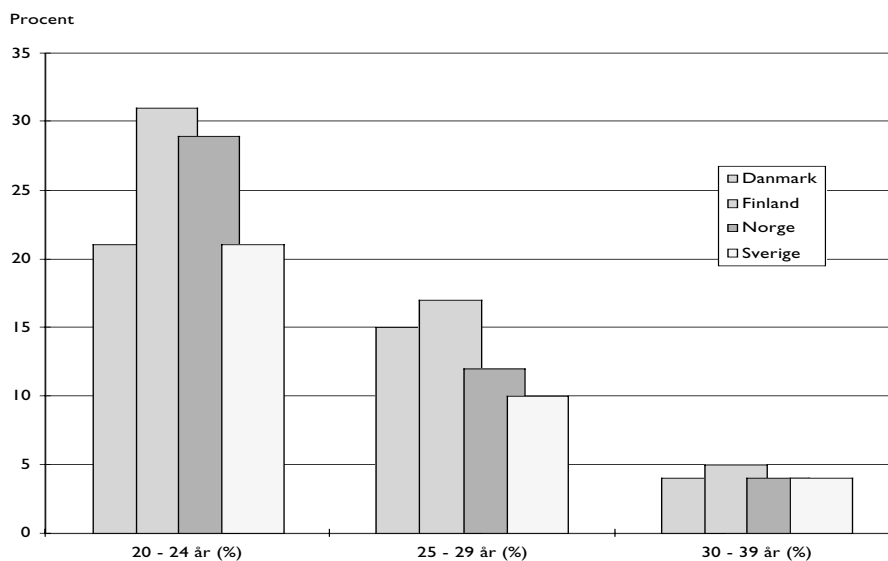
Utvecklingen i Sverige jämfört med andra länder

Den svenska utbyggnaden av den högre utbildningen är inte unik. I många andra länder har man under de senaste 10–15 åren haft en kraftig ökning av antalet studenter. Man räknar också med att denna ökning skall fortsätta.

Antalet studenter i Sverige är inte speciellt stort i jämförelse med andra länder. Här skall göras några jämförelser dels med de nordiska länderna, dels med länderna inom Europeiska unionen.

De nordiska länderna

I tabell 10 görs en jämförelse med de övriga nordiska länderna läsåret 1996/97. Uppgifterna är här uppdelade på tre åldersintervall. Inom var och en av de angivna åldersgrupperna är Sveriges siffror lägre eller i enstaka fall på samma nivå som de övriga länderna.¹⁶ Se också diagram 9.

Diagram 9: Studerande i högre utbildning i fyra nordiska länder (inkl. forskarstudenter) Andelen av befolkningen i olika åldersgrupper. (1997) Källa Nord 1999:13.

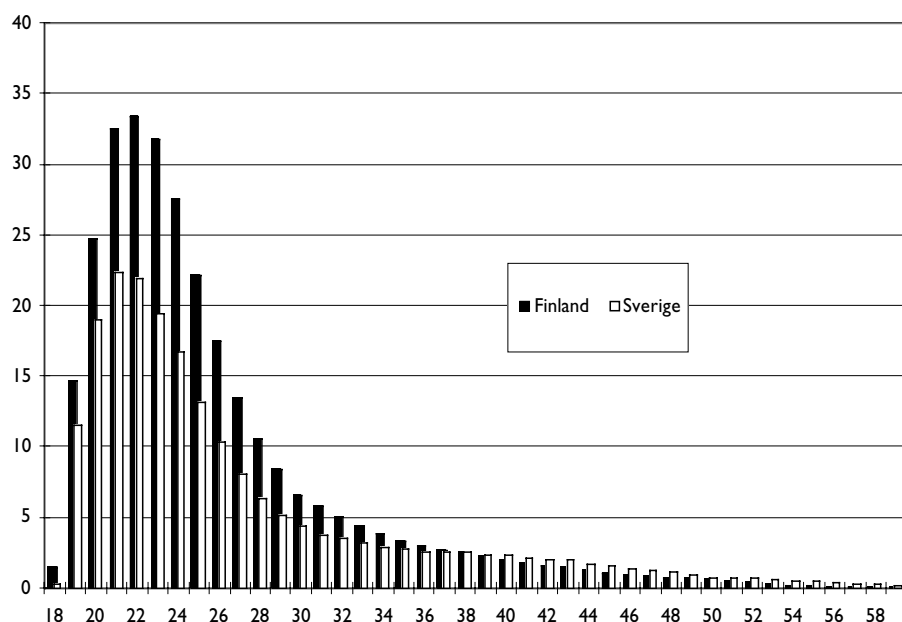
I en arbetsrapport inom StudS-projektet gjordes en mer detaljerad jämförelse mellan situationen i Sverige och Finland läsåret 1995/96 (diagram 10).

För alla ålderskullar mellan 18 och 38 år är deltagarfrekvenserna i Finland högre än i Sverige. I åldrarna över 38 år ligger de svenska deltagarfrekvenserna något högre än de finska. Men det kan inte på något sätt kompensera för

¹⁶ Med undantag för Island som har många av sina studenter vid utländska universitet.

övervikten för Finland i de yngre åldrarna. Om Sverige 1995 skulle ha haft samma andel av befolkningen i de olika åldrarna som Finland, skulle antalet studenter ha varit ca 350 000 istället för 250 000.

Nu är utbyggnaden i Finland inte avslutad. Mycket talar för att den sedan 1995 har varit minst lika kraftig (i förhållande till folkmängden) som i Sverige.

Diagram 10: Deltagarfrekvens för åldrarna 18–59 år höstterminen 1995 för grundutbildningen (motsv.) i Sverige och Finland (Källa: Lars Brandell Nittioåtlets studenter. Arbetsrapport nr 2 Studenterna i Sverige – StudS – Högskoleverket, 1998.)

En förklaring till skillnaderna mellan de två länderna är att Finland långt tidigare än Sverige har satsat på att bygga upp sin eftergymnasiala utbildning. Man har också – till skillnad från Sverige – valt att skapa två parallella system: dels universitetssystemet (som också innehåller de tekniska högskolorna), dels yrkeshögskolorna, som till vissa delar innehåller utbildningar som vi i Sverige räknar till ”högskolan” t.ex. sjuksköterskeutbildningen och ingenjörsutbildningen, men också utbildningar som liknar dem som i Sverige kallas KY-utbildningar.

Sveriges läge inom Europeiska unionen

Eurostat redovisar¹⁷ det totala antalet studenter (dvs. även forskarstuderande) inom unionens olika medlemsstater. För de flesta länder kan man göra en uppdelning efter ålder: upp till 29 år och däröver. För att kunna göra jämförelser måste antalet studenter relateras till någon uppgift om befolkningens storlek i de olika länderna. I tabell 11 redovisas kvoten mellan antalet studenter och det

¹⁷ Key data on education in Europe. EU 2000.

genomsnittliga befolkningsantalet i åldrarna 20–29 år, dvs. den ålder där de flesta studenterna finns. Dessa kvotvärden varierar från 3,50 för Finland till 1,94 för Tyskland. Sverige har kvoten 2,34 om man ser till det totala antalet, vilket ger en placering ungefär i mitten bland unionens medlemsstater.

Men Sverige har en fördelning på de två åldersgrupperna som avviker från det vanligast förekommande. Vi har få studenter under 30 år. Bland sammanlagt 12 länder (Norge medräknat) ligger Sverige i denna åldersgrupp med kvoten 1,64 på tredje platsen från slutet. När det gäller dem som är 30 år eller mer finns det i Sverige förhållandevis många högskolestuderande. Sverige ligger här på tredje plats efter Finland och Storbritannien. (Se vidare tabell 11.)

Hur många platser behövs i framtiden?

Enligt nuvarande planer skall högskoleutbildningen i Sverige byggas ut under de kommande åren. Det har också satts upp mål för hur många studenter som i framtiden skall kunna tas emot av det svenska högskolesystemet. Frågan är då hur många platser som behövs i den framtida högskoleorganisationen, (eller egentligen hur många studenter som man bör kunna ta hand om framtiden), för att nå dessa mål.

I många europeiska länder förekommer mål för omfattningen av den framtida eftergymnasiala utbildningen. I Finland har man satt som mål att 60–65 procent av en årskull skall ha gått igenom någon utbildning efter gymnasieskolan, antingen vid universiteten eller vid yrkeshögskolorna. Enligt vissa rapporter har man redan nått denna nivå.

I Danmark har diskuterats ett mål att ca 50 procent av en årskull skall ha en eftergymnasial utbildning. Detta förutsätter att bortåt 60 procent måste börja på sådana utbildningar eftersom man måste räkna med vissa bortfall under utbildningens gång.

Mål

För Sveriges del finns målsättningen att ”hälften av en ungdomskull skall ha påbörjat högskolestudier vid 25 års ålder” (budgetpropositionen 2000). I en tidigare proposition sades dessutom: ”Högskolans kapacitet måste i ökad grad ställas till förfogande och kunna utnyttjas av vuxna i arbetslivet.” (Budgetpropositionen 1999.)

Sammantaget innebär dessa två mål att högskolesystemet i framtiden måste kunna ta emot flera studenter – både ”yngre” (under 25 år) och ”äldre”. Det behövs alltså fler ”platser” i högskolan. Resten av denna PM kommer att behandla frågan om hur många platser som ”behövs” för att nå dessa mål.

Målet att 50 procent av en årskull skall ha börjat i högskolan vid 25 års ålder kan, som redan antytts tidigare, tolkas på flera sätt. Beräkningarna i det följande avser andelen av en födelseårskull som har börjat studier senast våren efter den år man fyller 24.

Sex scenarier

Det går inte att med direkta beräkningar ta fram absoluta svar om hur många utbildningsplatser som behövs under de närmaste åren för att vi skall uppnå de uppställda målen. Istället ges i det följande ett antal scenarier om den framtida utvecklingen. De sex scenarierna beskrivs i detalj i bilaga 2. Här görs en kortare sammanfattning av förutsättningar och resultat.

Metod

Scenarierna bygger på antaganden om de framtida deltagarfrekvenserna för olika åldersgrupper. För att inte komplicera beräkningarna görs enbart antaganden om deltagarfrekvenserna för höstterminerna.

I tabell 12 redovisas som en bakgrund antalet studenter och deltagarfrekvenserna för elva olika åldersklasser under perioden 1990–1998. Indelningen är finare än i de tidigare tabellerna 1 och 2. (Se också diagram 11.)

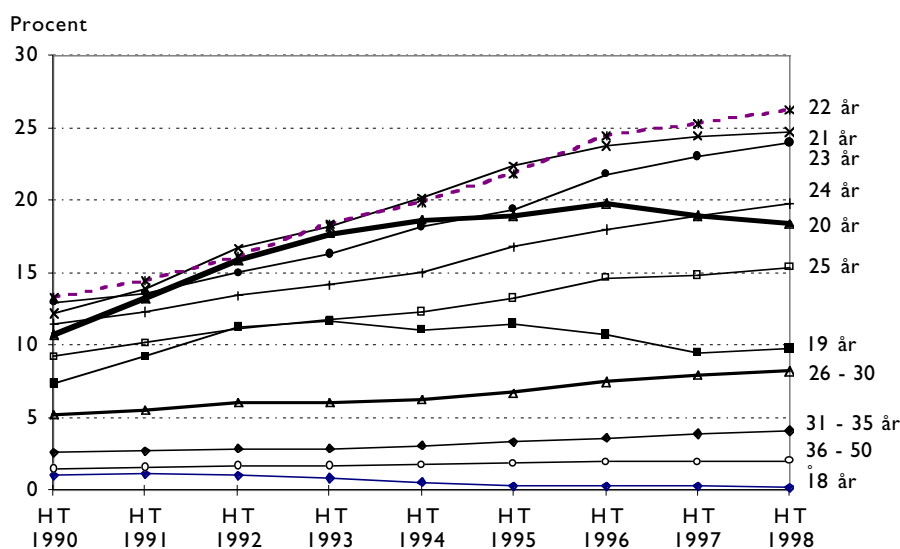

Diagram 11: Deltagarfrekvenser under 90-talet för olika åldersgrupper.

Under hela 1990-talet har deltagarfrekvenserna successivt ökat för alla åldersgrupper utom de tre yngsta, 18, 19 och 20 år. Att andelen av alla 18-åringar som läser vid universitet och högskolor har minskat är, som redan nämnts, naturligt eftersom de tvååriga gymnasieutbildningarna har avvecklats under perioden. För 19- och 20-åringar har deltagarfrekvenserna, efter en uppgång under den första delen av 1990-talet, fallit tillbaka under de senaste åren.

Deltagarfrekvenserna och andelen av en årskull som börjat i högskolan

Scenarierna (Scenario 0–5) utgår från antaganden om de framtida årliga deltagarfrekvenserna för de elva åldersgrupperna i diagram 11 ovan. Från dessa antaganden och gällande befolkningsprognoser kan man för varje år räkna fram antalet studenter i olika åldrar. (Detaljerna i antagandena om framtida deltagarfrekvenser för de olika scenarierna redovisas i bilaga 2.)

Antagandena om deltagarfrekvenser kan användas för att uppskatta hur stor del av en födelseårskull som har börjat på en högskoleutbildning senast vårterminen efter det år de fyllt 24 år. Det kan göras på flera sätt. Här har valts följande metod.

Vi inför begreppet ”den summerade deltagarfrekvensen mellan 18 och 24” för olika födelseårskullar. Det betyder att vi för studenterna födda ett visst år

beräknar följande summa:

(deltagarfrekvensen ht vid 18 års ålder + deltagarfrekvensen ht vid 19 års ålder + ...+ deltagarfrekvensen ht vid 23 år + deltagarfrekvensen ht vid 24 års ålder).

Dessa summerade deltagarfrekvenser mellan 18 och 24 år¹⁸ för kullarna födda 1971–1974 redovisas i tabell 13. Där ges också andelen som läst minst en termin senast våren efter det år de fyllde 24 år. Det visar sig att kvoten mellan dessa två variabler är i stort sett densamma (0,33–0,34) för samtliga fyra årskullar. I scenarierna antas att detta förhållande är konstant även för senare födelseårskullar.

Antagandet innebär alltså att om man för en viss födelseårsklass känner summan av deltagarfrekvenserna (under höstterminerna) i åldrarna 18–24 så blir andelen som börjar högskolestudier senast vårterminen året efter att man fyllt 24 år 0,33 gånger denna summa. Om den summerade deltagarfrekvensen exempelvis är 120 procent så ger antagandet att $0,33 \cdot 120 = 39,6$ procent har börjat högskolestudier senast våren efter att de fyllt 24 år.

Från antagandena i de olika scenarierna om de framtida deltagarfrekvenserna i åldrarna 18–24 år kan man beräkna de summerade deltagarfrekvenserna för olika födelseårskullar.¹⁹ . Från detta kan enligt exemplet ovan beräknas andelen av årskullen som kommer att ha börjat i högskolan senast vårterminen efter det år de fyllt 24 år.

Scenario 0. Minimalalternativet

I scenario 0 har deltagarfrekvenserna för åldrarna från 25 år och uppåt antagits vara oförändrade från 1999 och framåt (och desamma som år 1998).

För åldrarna 18–24 år har gjorts antaganden om hur deltagarfrekvenserna skall växa från 1999 och framåt²⁰ , De har valts så att andelen som börjat högskolestudier senast våren efter det att de fyllt 24 år ökar från drygt 40 procent för årgången födda 1974 till 50 procent för årgångar födda 1980 och senare.

Scenario 0 resulterar i en ökning av antalet studenter från 262 000 hösten 1998 till 282 000 hösten 2001. Därefter ligger antalet studenter i stort sett konstant kring 280 000 fram till år 2006 för att därefter växa till drygt 300 000 år 2010. Den senare ökningen beror på att de stora barnkullarna från 1990-talets början vid denna tid har kommit upp i ”högskoleåldern”.

¹⁸ Vän av ordning kan påpeka att man bara adderar hälften av deltagarfrekvenserna på detta sätt. Det finns också deltagarfrekvenser för vårterminerna under de år studenterna varit mellan 18 och 24 år. Egentligen borde dessa också läggas till. Men i stort sett är deltagarfrekvenserna för en födelseårskull en viss vårtermin proportionell mot deltagarfrekvensen för samma födelseårskull föregående hösttermin. En ”totalsummerad” deltagarfrekvens (som även innehåller vårterminernas värden) skulle bara bli en konstant gånger det värde som vi beräknar här. Det påverkar inte resultaten i de scenarier som redovisas i det följande.

¹⁹ Exempel: De som är födda 1980 var 18 år hösten 1998, 19 år hösten 1999 och blir 20 år hösten 2000, 21 år hösten 2001 osv. Den summerade deltagarfrekvensen för gruppen födda 1980 är därför (deltagarfrekvensen för 18-åringar 1998 +deltagarfrekvensen för 19-åringar hösten 1999 + deltagarfrekvensen för 20-åringar hösten 2000 +.....+ deltagarfrekvensen för 24-åringar hösten 2004).

²⁰ För detaljer se bilaga 2.

Antaganden i scenario 1–5 om tillväxttakten i åldrarna över 25 år

Scenario 0 är, som visas i det följande, förenligt med den nu gällande utbyggnadstakten. Men samtidigt är det inte realistiskt. Det innebär att den successiva ökningen av studiedeltagandet för personer över 25 år, som vi haft de senaste tio åren, skulle avbrytas. Detta stämmer inte med målet att fler ”vuxna” skall kunna studera vid universitet och högskolor – inte minst som en följd av satsningen på kunskapslyftet.

I övriga fem scenarier (Scenario 1–5) har därför antagits att deltagarfrekvenserna i åldersgrupperna 26–30, 31–35 och 36–50 kommer att fortsätta att öka i samma takt som de senaste åren (se tabell 14). Deltagarfrekvensen för 25-åringar har antagits öka i dagens takt fram till år 2006 för att därefter vara konstant. (Se diagram 12.)

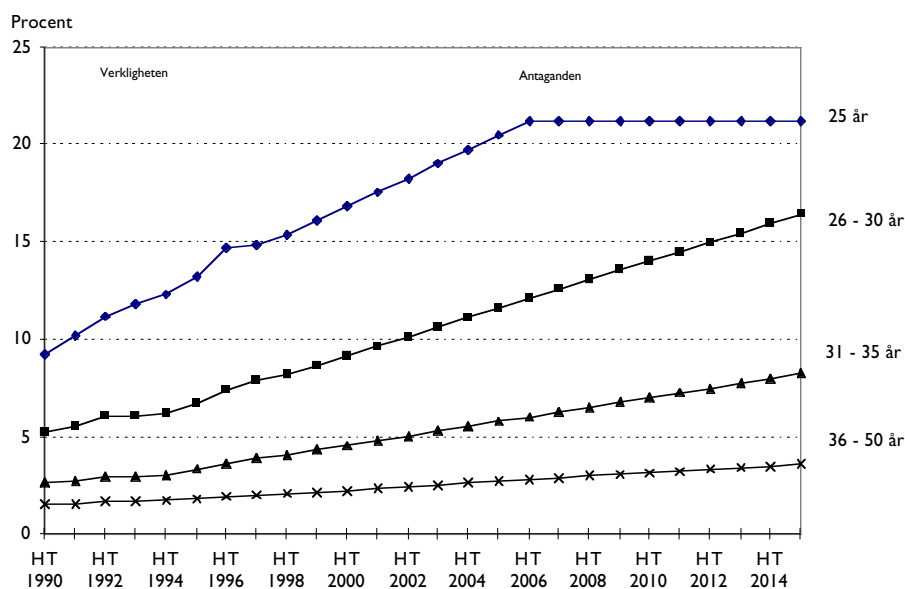

Diagram 12: Antaganden i scenarierna 1–5 om utvecklingen av deltagarfrekvenserna för åldrarna 25 år och däröver.

Scenario 1. Basalternativet

Scenario 1 innehåller samma antaganden om deltagarfrekvenser för åldrarna 18–24 år som scenario 0. För åldrarna 25 år och däröver har antagits att deltagarfrekvenserna växer enligt diagram 12.

Liksom i scenario 0 innebär scenario 1 att andelen som börjat högskolestudier senast våren efter det att de fyllt 24 år ökar successivt från drygt 40 procent för årgången födda 1974 till 50 procent för årgång födda 1980 och senare.

Antalet studenter ökar snabbare i scenario 1 än i scenario 0. Mellan 1998 och 2002 är ökningen nära 12 000 per år (från 262 000 till 309 000). De fyra åren därefter (fram till 2006) är den mera måttlig (drygt 6 000 per år). Därefter växer studentantalet åter snabbare med en ökningshastighet på i genomsnitt 11 000 studenter per år under åren 2007–2010. År 2010 är antalet studenter uppe i 378 000.

Scenario 2. Tidigare studiestart

Det finns inte bara en ambition att öka andelen av befolkningen som börjar högskolestudier. Helst bör andelen som börjar i unga år vara större än idag. I scenario 2 har därför deltagarfrekvenserna för åldrarna 19 och 20 år ökat i förhållande till scenario 1, med motsvarande minskningar några år senare i åldrarna 22, 23 och 24 år.

Antagandena för åldersgrupperna 25 år och däröver är desamma som i scenario 1.

Resultatet blir åter att andelen av befolkningen som börjat studera senast våren efter att de fyllt 24 år successivt ökar från drygt 40 procent för gruppen födda 1974 till 50 procent för grupperna födda 1980 och därefter.

Antalet platser som behövs växer under de första åren snabbare än i scenario 1. (Från 262 000 år 1998 till 318 000 år 2002.) Den årliga ökningen är i genomsnitt 14 000 under de fyra åren (mer än 20 000 per år under 1999 och 2000). Därefter är studentantalet i stort sett konstant fram till år 2004, för att därefter åter årligen växa med ca 10 000 årligen från 2006 fram till år 2010 (då man når 380 000 studenter).

Scenario 3. "Mot ett 55-procentsmål" och Scenario 4 "Mot ett 60-procentsmål"

I scenarierna 1 och 2 når man 50-procentsmålet för årgången födda 1980. Inte minst med tanke på att flera andra länder redan nu har mål för övergången till eftergymnasiala studier som ligger över de svenska, kan det vara motiverat att räkna på en fortsatt expansion. Detta görs i scenarierna 3 och 4.

I Scenario 3 har för de närmaste åren valts samma deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 som i scenario 1. Andelen som börjar högskolestudier senast våren efter det år de fyllt 24 ökar successivt (som i de tidigare scenarierna) från 40 procent för dem som är födda 1974 till 50 procent för dem som är födda 1980. På längre sikt har deltagarfrekvenserna valts så att andelen som börjat i högskolan växer så att man når 55 procent för årgångarna födda 1985 och senare.

Antagandena om tillväxten i högre åldersgrupper är desamma som i scenario 1–2

Antalet studenter i scenario 3 under de första åren blir i stort sett desamma som i scenario 1 med en ökning från 262 000 år 1998 till 311 000 år 2002 (eller med i genomsnitt 12 000). Under perioden därefter 2003–2006 är ökningen något snabbare än i scenario 1 (drygt 9 000 per år). Även därefter sker ökningen snabbare än i scenario 1 (ca 12 000 per år under 2007–2010). År 2010 är man uppe i 396 000 studenter.

Scenario 4 är en vidareutveckling av scenario 3. Deltagarfrekvenserna för åldrarna 18–24 år är valda så att 50 procent av födelseårskullen 1980 börjar i högskolan senast våren efter året de fyllt 24 medan motsvarande gäller för 55 procent av födelseårskullen 1985 och för 60 procent av födelseårskullen 1990.

Antagandena om tillväxten i högre åldersgrupper är desamma som i scenario 1–2

Här är antalet studenter i stort sett desamma som i scenario 3 fram till år 2006. Därefter är tillväxten kraftigare (nära 16 000 per år). År 2010 är man uppe i 408 000 studenter.

Scenario 5. "Lagom"-alternativet

Scenarierna 1–4 innebär samtliga en tillväxttakt under perioden 1998–2002 som kommer att vara betydligt kraftigare än den vi har haft under de senaste åren. Som visas i det följande talar mycket för att resursökningarna de närmaste åren inte kommer att räcka för en ökning av antalet studenter fram till år 2002 motsvarande den i scenarierna 1–4. Därför görs också ett scenario, som för de närmaste åren resulterar i en långsammare och oförändrad tillväxttakt för hela perioden 1998–2010.

I Scenario 5 har deltagarfrekvenserna för åldrarna 18–24 år valts så att tillväxttakten praktiskt taget är konstant under perioden 1998–2010, med en årlig ökning med 10 000 studenter. Antalet studenter ökar från 262 000 år 1998 över 300 000 år 2002 till 382 000 år 2010.

Deltagarfrekvenserna för åldrarna över 25 år har antagits vara desamma som i scenarierna 1–4.

I scenariet har vidare antagits samma successiva förändring mot en tidigare studiestart som i scenario 2.

Resultatet blir att 50-procentsmålet uppnås senare än i övriga scenarier. Andelen av en födelseårsklass som börjat i högskolan vid 25 års ålder växer svagt från 40 procent för födelseårskull 1974 till 42 procent för årskullen födda 1976. Därefter ligger motsvarande värde i stort sett konstant. Först med årskullen födda 1980 börjar andelen som börjat vid 25 års ålder åter växa för att nå drygt 50 procent för kullen födda 1983.

Scenariernas resultat

Nedan sammanfattas de viktigaste resultaten av de sex scenarierna. (För detaljer se bilaga 2.)

Andelen som börjat högskolestudier

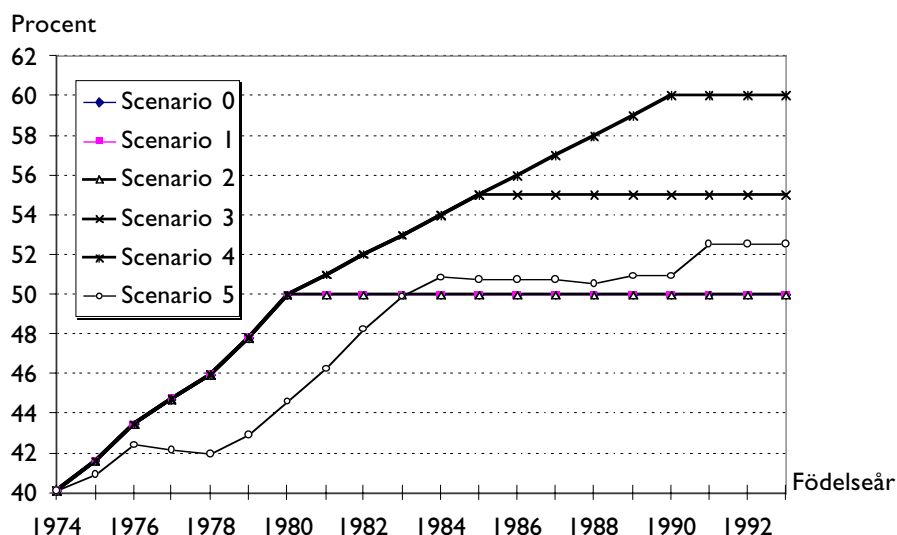
En av utgångspunkterna för hela denna rapport har varit målet att 50 procent av en födelseårskull skall ha börjat i högskolan vid 25 års ålder.²¹

I diagram 13 visas för olika ålderskullar hur andelen som börjat vid 25 års ålder utvecklas för de olika scenarierna. I samtliga scenarier utom scenario 5 har indata valts så att 50-procentsgränsen nås för den årskull som är född år 1980. Från värdet 40 procent för årskull 1974 växer andelen med i huvudsak konstant hastighet fram till 50 procent för årskullen födda 1980. För scenarierna 0, 1 och 2 ligger därefter procenttalet fixt på 50 procent medan det för scenario 3 och 4 växer till 55 procent för årskullen 1985 och i scenario 4 vidare till 60 procent för årgång 1990 .

Scenario 5 är inte i första hand anpassat till 50-procentsmålet, utan beskriver istället vad som är möjligt att göra med nuvarande utbyggnadstakt av antalet studenter. Resultatet blir då att procenttalet ligger kvar kring 42 fram till årskullen 1979, för att med början för årskull 1980 växa och nå 50 procent för årskull 1983.

²¹ Det har här preciserats så att 50 procent skall ha varit registrerad senast vårterminen det år de fyller 25 (eller året efter att man fyllt 24).

Diagram 13: Sex scenarier för den framtida utvecklingen av antalet studenter. Andelen av befolkningen i olika födelseårskullar som börjat högskolestudier senast vårterminen året efter det år de fyllt 24 år.

Antalet studenter

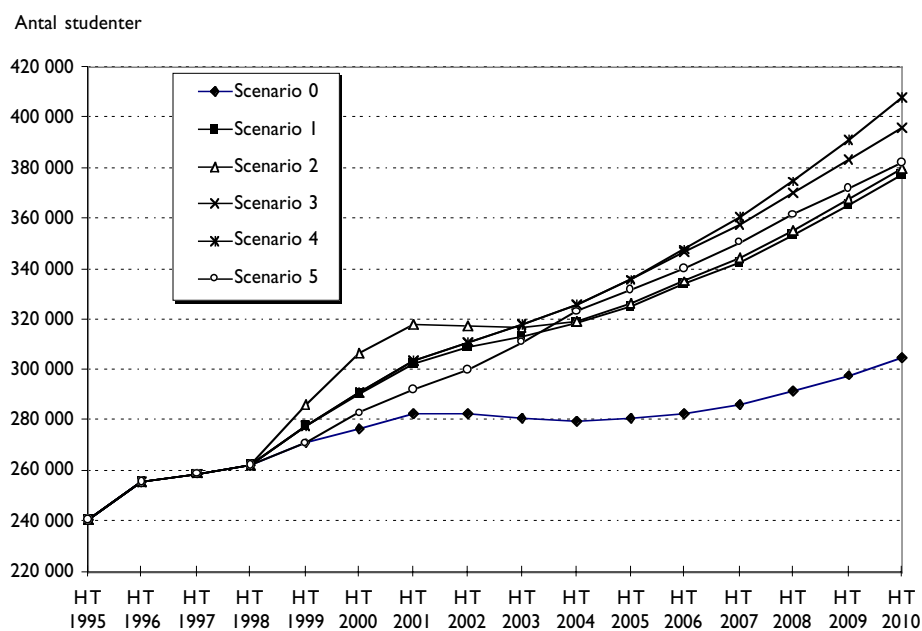
För varje scenario har för varje år beräknats antalet studenter (i åldern 18–50 år). Dessa uppgifter för perioden 1995–2010 redovisas i diagram 14.

Scenario 0 som bara baseras på 50-procentsmålet, men inte förutsätter någon ökning av deltagarfrekvenserna för åldersgrupperna över 25 år, ger den minsta ökningen av studentantalet. Från 260 000 år 1998 ökar studentantalet till 280 000 år 2001. Därefter ligger antalet studenter på en konstant nivå fram till år 2006, då de ökande ungdomskullarna ger en ökning till 300 000 år 2010.

För övriga scenarier, som innehåller antaganden om en fortsatt ökning av antalet studenter över 25 år, är tillväxten fram till år 2010 betydligt kraftigare. Antalet studenter år 2010 varierar 378 000 från 408 000. Variationerna beror framförallt på skillnaderna mellan scenarierna avseende den fortsatta utvecklingen efter det att 50-procentsmålet uppnåtts. Scenarierna 3 och 4 förutsätter en fortsatt ökning mot ett 55- och 60-procentsmål. Det ger ett studentantal år 2010 på 396 000 respektive 408 000, medan övriga scenarier (utom scenario 0) ger ett studentantal kring 380 000. Under alla förhållanden innebär samtliga scenarier en ökning med 120 000 till 150 000 studenter under tolvårsperioden 1998–2010.

Under de första sex åren 1998–2004 ger alla scenarier (utom scenario 0) en sammalagd ökning med 60 000 studenter. När det gäller fördelningen på de olika åren finns det stora skillnader i tillväxten mellan scenarierna. I Scenario 5 är ökningstakten ungefär konstant +10 000 studenter per år (de ingående variablerna är också valda för att få en jämn tillväxt).

I övriga scenarier är tillväxthastigheten större under de första tre åren än under de senare tre åren (kurvorna är ”konkava”). Scenario 2 är extremfallet, med hela tillväxten fram till år 2001, och därefter konstant nivå fram till år 2004. Detta beror på att satsningen på en förnyring, som är en del i scenario 2, ”kostar” speciellt mycket under de år den genomförs.

Diagram 14: Sex scenarier för den framtida utvecklingen av antalet studenter. Antalet studenter höstterminerna 1995–2010.

Den årliga förändringen

Diagram 15 är härlett från diagram 14 och visar den årliga förändringen av antalet studenter för vart och ett av de sex scenarierna. Som synes har tillväxttakten under 1990-talet varierat kraftigt från år till år, men i huvudsak har tendensen varit avtagande. Förändringarna år från år har inte bara berott på de utbyggnadsbeslut som staten har fattat varje år. Högskolorna har anpassat sig till de gällande ramarna på olika sätt. Inledningsvis var det relativt vanligt att man siktede högt vilket resulterade i relativt kraftiga ökning av antalet studenter, och en ”produktion” över de ramar som de statliga besluten innebar. Under senare år har man varit mer försiktig och minskat överproduktionen, vilket i sin tur gett en mer blygsam tillväxttakt.

De olika scenarierna ger samtliga under perioden 1999–2001 en betydligt snabbare tillväxt än under 1997 och 1998, de senaste åren för vilka det finns data. Den kraftigaste ökningen förekommer i scenario 2, som i gengäld inte innehåller någon ökning alls under 2002 och 2003. För de tre scenarier (scenario 1, 3 och 4) som innehåller en fortsatt ökning av antalet studenter över 25 år och dessutom innebär att 50-procentsmålet uppnås för födelseårskullen 1980 (men inte ”föryngringen”) ligger de årliga ökningarna under 1999–2001 på 13 000–15 000.

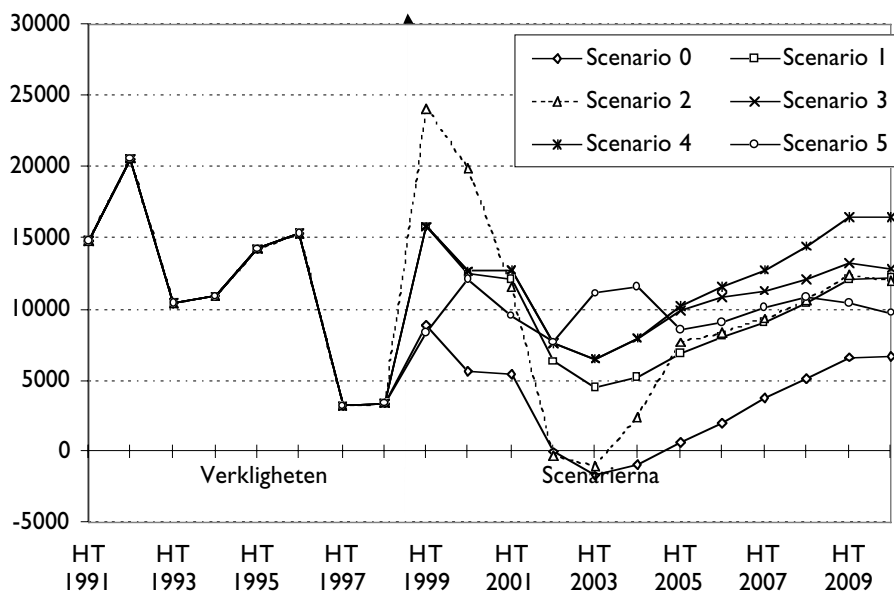

Diagram 15: Sex scenarier. Den årliga förändringen av antalet studenter under perioden 1998–2010.

Åldersfördelningen

I två av scenarierna (scenario 2 och 5), förutsätts en ”föryngring” så att fler studenter börjar i högskolan i anslutning till att de slutar i gymnasieskolan. Diagram 16 visar åldersfördelningen för studenterna i åldern 18–24 år, dels som den såg ut hösten 1998, dels år 2006 för scenarierna 0, 1, 3 och 4, och scenarierna 2 och 5.

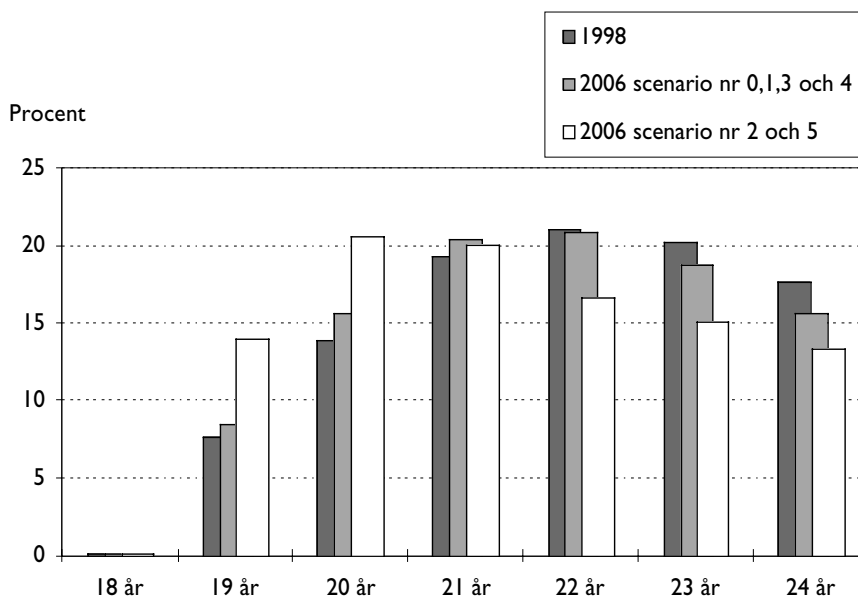

Diagram 16: Sex scenarier: Studenter i åldern 18–24 år. Åldersfördelning 1998 och 2006.

Räcker platserna?

Hur många "platser" ger nu gällande beslut?

De olika scenarierna innehåller bl.a. uppgifter om antalet studenter höstterminerna de olika åren. Frågan är vad som krävs i form av resurser för att ge ett utrymme för dessa.

I dagens högskolesystem är en huvudprincip att universitet och högskolor får resurser efter antalet studenter (mätt i helårsstudenter, Hås) och deras studieresultat (mätt i helårsprestationer, Hpr). Grundläggande är också att anslagen räknas av i efterhand mot det verkliga antalet Hås och Hpr. Kommer inte så många studenter som man tänkt sig, så får man inte heller de resurser man planerat för. I systemet finns också för varje universitet/högskola ett årligt takbelopp, som är den maximala summan som högskolan kan få i grundutbildningsanslag. Även om antalet studenter och deras studieresultat skulle motivera en större resurstilldelning får högskolan bara takbeloppet som anslag. Ett eventuellt överskott kan föras över till kommande år som en fordran som universitetet/högskolan kan utnyttja om man kommande år inte kommer upp till det då gällande takbeloppet.

Under tidigare år redovisade praktiskt taget alla universitet/högskolor Hås och Hpr som motsvarade takbeloppet och mer därtill. Under det allra senaste året har det hänt att ett antal högskolor inte kunnat redovisa Hst och Hpr som räcker ända upp till takbeloppet. I vissa fall har man inte heller kunnat nå taket med hjälp av tidigare överproduktioner. För år 1999 kommer högskolornas anslag att sammantaget ligga knappt 100 miljoner kronor under det sammanlagda takbeloppet (motsvarande ca 1 procent av detta). Men samtidigt finns andra högskolor som har presterat fler Hås och Hst än takbeloppet medger. Sammantaget har antalet Hås under 1999 i stort motsvarat det sammanlagda takbeloppet för året.

Idag finns beslut om att takbeloppen skall höjas under de kommande åren. Storleken på dessa höjningar brukar redovisas som ett tillskott av ett visst antal (helårs)platser. Sammantaget gäller för de fyra åren 1999–2002 en höjning som redovisas som 56 000 platser fördelade på 16 000 år 1999, 20 000 år 2000, 10 500 vardera åren 2001 och 2002. Man kan dock konstatera att utfallet av nya helårsstudenter inte kommer att bli så stort som 56 000. Det finns fler skäl för detta:

- Samtidigt med den planerade ökningen dras sammantaget ca 7 000 tillfälliga Hås avsedda för NT-svuxprojektet in.
- Temporärt kan de universitet/högskolor som tidigare producerat mer än de kunnat få betalt för utnyttja detta för att lägga sitt utbildningsutbud lägre än som motiveras av takbeloppet.
- För år 1999 finns redan preliminära siffror. Istället för ett 16 000 nya Hås blev det bara 5 000.

- Vissa universitet/högskolor kommer inte att få så många studenter att de når upp till sitt takbelopp (och därmed det förväntade antalet helårsstudenter).

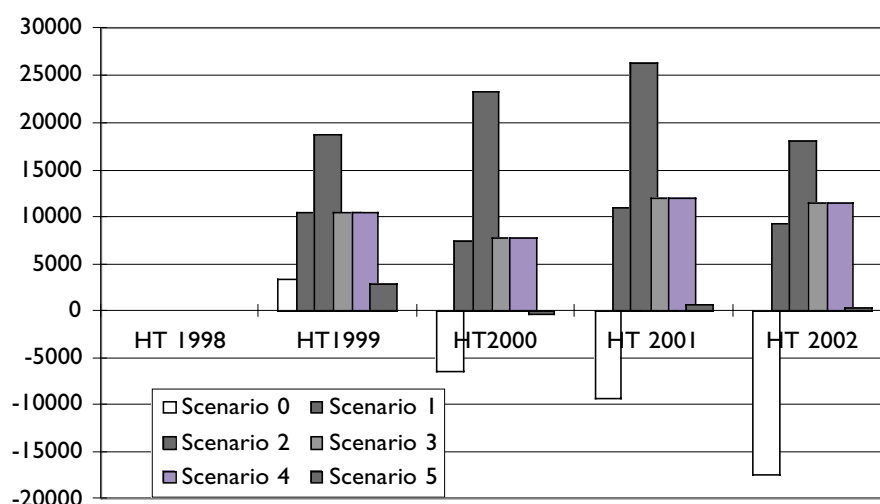
Om man tar hänsyn till de tre första punkterna ovan blir en mer realistisk uppskattning av ökningen följande:

År	tillskott av hås
1999	+5 000
2000	+14 500
2001	+8 000
2002	+7 500
Totalt	35 000

Dessa uppskattningar kan visa sig vara för höga i de fall högskolorna enligt den 4:e punkten ovan inte kommer att kunna "besätta" alla platser som implicit finns i takbeloppet. Statens beslut om utbyggnaden av högskolan innehåller inte bara uppgifter om takbeloppen, utan också ramar för vilken typ av utbildning som pengarna skall användas till. Det är inte alltid säkert att människornas efterfrågan på utbildning motsvarar det utbud som dessa ramar ger. Det gäller både inriktningen på utbildningsplatserna och lokaliseringen av dessa, trots att det idag finns många fler som vill studera än som kan tas emot inom högskolan.

Varje ökning av antalet Hås motsvaras av en ökning av antalet höstterminsstudenter. Relationen de senaste åren har varit 0,94*(antalet höstterminsstudenter i åldern 18–50 år) = antalet Hås. Med denna omräkningsregel motsvaras 35 000 Hås av ca 39 500 höstterminsstudenter.

Hur många fler platser behövs?

Diagram 17: Skillnaden mellan antalet studenter åren 1999–2002 i scenario 0–5 och det antal studenter som följer av nu gällande utbyggnadsbeslut.

Diagram 17 innehåller för varje år fram till år 2002 skillnaden mellan det totala antalet studenter som behövs i de olika scenarierna och det studentantal som följer av den planerade utbyggnaden. Som synes räcker inte det väntade antalet studenter till för scenarierna 1–4. Däremot blir det ”platser över” vid en jämförelse med scenario 0. Och studentantalet i scenario 5 stämmer med det väntade antalet studenter.

För utvecklingen efter år 2002 kan konstateras att den totala ökningen enligt scenarierna 1–5 för perioden 1998–2004 uppgår till cirka 60 000 studenter. För perioden 1998–2002 kan nu gällande beslut ge en ökning på högst 40 000 studenter. För att komma i takt med scenarierna behövs alltså ett tillskott under åren 2003 och 2004 på sammanlagt minst 20 000 utbildningsplatser.

För perioden efter år 2004 beror behovet av fler platser till den eftergymnasiala utbildningen i stor utsträckning på ambitionerna med den framtida högskolepolitiken. Det finns i huvudsak tre faktorer som bestämmer detta:

- Under slutet av detta decennium ökar antalet ungdomar. Det innebär att det behövs fler platser om man för dessa kullar vill hålla fast vid 50-procentsmålet
- Skall vi Sverige på längre sikt nöja oss med 50-procentsmålet eller skall man gå vidare med ett 60- eller 70-procentsmål? Svaret beror till viss del på hur innehållet och inriktningen på den eftergymnasiala utbildningen utvecklas i landet. Om denna t.ex. breddas genom tillskapandet av kvalificerade yrkesutbildningar på eftergymnasial nivå, som har skett i vissa andra länder, är det också naturligt att man ökar ambitionen mot kanske 60 eller 70 procent av ungdomen i eftergymnasial utbildning.
- Vilka ambitioner skall man ha på längre sikt beträffande den eftergymnasiala delen av människornas livslånga lärande?

Om de långsiktiga ambitionerna stämmer med dem som konkretiseras i scenarierna 1–5, bör högskolesektorn under perioden 2005–2010 tillföras minst 10 000 nya utbildningsplatser per år.

Detta leder tillbaka till de mer principiella frågor som ställdes inledningsvis i kapitlet *Undersökningens resultat och konsekvenser*.

Bilaga I: Tabeller

Tabell 1: Antalet registrerade studenter under perioden HT 1977–VT 1999 i olika åldersklasser.

	HT 1977	HT 1978	HT 1979	HT 1980	HT 1981	HT 1982	HT 1983	HT 1984	HT 1985	HT 1986	HT 1987
18 år	822	843	855	893	1084	1488	1648	1525	1504	1329	1191
19–20 år	15803	14394	12585	11761	12112	13834	15746	16486	15466	15937	15440
21–22 år	26135	26632	24524	23751	22803	23858	24778	25656	26920	27987	28553
23–25 år	32136	33780	32949	34387	34486	34518	35025	35643	35353	36135	38141
26–30 år	30034	32058	31547	32453	32547	32133	32016	31853	31118	29884	29947
31–35 år	18494	20513	20986	21383	21195	19745	18876	18049	17136	16095	16125
36–50 år											
Sammanlagt 18–50 år											

	HT 1988	HT 1989	HT 1990	HT 1991	HT 1992	HT 1993	HT 1994	HT 1995	HT 1996	HT 1997	HT 1998
18 år	1196	1208	1155	1271	1225	907	549	290	256	268	205
19–20 år	15728	17876	20715	26186	31278	33706	33809	32808	31552	28755	28259
21–22 år	29151	28702	29528	32179	38171	43093	46715	51359	54711	53576	52781
23–25 år	39701	41929	43476	45414	47764	49430	53665	58734	64543	66781	67750
26–30 år	29326	29474	31220	34234	38784	39556	40899	43003	46344	48178	49085
31–35 år	15773	15336	15309	15702	16792	17042	18089	20401	22918	25212	26817
36–50 år			27765	29067	30700	31441	32412	33758	35394	36149	37416
Sammanlagt 18–50 år			169168	184053	204714	215175	226138	240353	255718	258919	262313

	VT 1978	VT 1979	VT 1980	VT 1981	VT 1982	VT 1983	VT 1984	VT 1985	VT 1986	VT 1987	VT 1988
18 år	1215	1270	1189	1348	1495	2108	2099	1717	1882	1692	1546
19–20 år	17469	15571	13713	13169	13564	15495	16979	17166	16485	16778	16256
21–22 år	25972	25860	24194	23852	22869	24123	25016	25285	26475	27531	28023
23–25 år	30459	31577	31374	32626	32291	32690	33241	33232	32930	33433	35066
26–30 år	28543	30124	30141	30501	30333	29759	29328	29198	28317	26771	26476
31–35 år	17897	19931	20445	20283	19600	18363	17449	16558	15985	14548	14790
36–50 år											
Sammanlagt 18–50 år											

	VT 1989	VT 1990	VT 1991	VT 1992	VT 1993	VT 1994	VT 1995	VT 1996	VT 1997	VT 1998	VT 1999
18 år	1579	1588	1480	1573	1571	1120	697	340	263	278	235
19–20 år	16671	18951	22037	28023	32185	34662	34583	34212	32569	30226	29689
21–22 år	28691	28188	29424	32228	37396	43171	45697	50690	53800	53042	52550
23–25 år	36637	37946	40066	42566	44225	46064	48930	53674	58695	60783	61773
26–30 år	25990	25877	27717	31143	34944	34920	35905	38475	41058	42716	43619
31–35 år	14342	13705	13894	14808	15709	15812	16618	18797	21094	23155	24516
36–50 år			24833	27029	28579	28459	29466	30685	32257	33334	34069
Sammanlagt											
18–50 år			159451	177370	194609	204208	211896	226873	239736	243534	246451

Tabell 2: Studenter 1977/78–1998/99. Andelen av olika ålderskullar. (deltagarfrekvenser).

	HT 1977	HT 1978	HT 1979	HT 1980	HT 1981	HT 1982	HT 1983	HT 1984	HT 1985	HT 1986	HT 1987
18 år	0,77	0,81	0,80	0,82	0,94	1,20	1,33	1,23	1,23	1,16	1,09
19–20 år	7,25	6,66	5,89	5,50	5,55	6,14	6,57	6,62	6,21	6,44	6,47
21–22 år	11,65	11,87	11,05	10,80	10,54	11,09	11,31	11,31	11,12	11,11	11,35
23–25 år	9,37	9,90	9,68	10,05	10,17	10,33	10,68	10,90	10,73	10,62	10,63
26–30 år	4,71	5,17	5,22	5,52	5,62	5,57	5,59	5,62	5,49	5,32	5,35
31–35 år	2,81	3,03	3,08	3,17	3,22	3,10	3,06	3,00	2,93	2,78	2,79
36–50 år											

	HT 1988	HT 1989	HT 1990	HT 1991	HT 1992	HT 1993	HT 1994	HT 1995	HT 1996	HT 1997	HT 1998
18 år	1,08	1,05	1,01	1,13	1,07	0,84	0,53	0,29	0,26	0,26	0,20
19–20 år	6,97	8,01	9,02	11,28	13,64	14,72	15,02	15,35	15,35	14,36	14,05
21–22 år	11,62	11,77	12,78	14,20	16,47	18,32	20,03	22,16	24,15	24,94	25,52
23–25 år	10,59	10,82	11,22	12,00	13,16	14,06	15,24	16,52	18,16	18,96	19,66
26–30 år	5,21	5,12	5,22	5,53	6,08	6,06	6,24	6,74	7,46	7,90	8,20
31–35 år	2,73	2,65	2,64	2,71	2,91	2,93	3,04	3,33	3,63	3,90	4,07
36–50 år			1,51	1,57	1,65	1,68	1,74	1,83	1,94	2,01	2,10

	VT 1978	VT 1979	VT 1980	VT 1981	VT 1982	VT 1983	VT 1984	VT 1985	VT 1986	VT 1987	VT 1988
18 år	1,14	1,22	1,11	1,23	1,30	1,70	1,69	1,39	1,54	1,48	1,42
19–20 år	8,02	7,21	6,42	6,16	6,22	6,88	7,08	6,89	6,62	6,78	6,82
21–22 år	11,58	11,53	10,91	10,85	10,57	11,21	11,42	11,15	10,94	10,93	11,14
23–25 år	8,88	9,25	9,22	9,53	9,52	9,78	10,13	10,16	10,00	9,83	9,77
26–30 år	4,47	4,86	4,99	5,19	5,24	5,16	5,12	5,15	5,00	4,76	4,73
31–35 år	2,72	2,94	3,00	3,01	2,98	2,88	2,82	2,75	2,73	2,51	2,56
36–50 år											

	VT 1989	VT 1990	VT 1991	VT 1992	VT 1993	VT 1994	VT 1995	VT 1996	VT 1997	VT 1998	VT 1999
18 år	1,42	1,37	1,29	1,39	1,38	1,04	0,67	0,34	0,27	0,27	0,23
19–20 år	7,38	8,49	9,60	12,07	14,03	15,14	15,36	16,01	15,84	15,09	14,76
21–22 år	11,44	11,56	12,74	14,22	16,13	18,35	19,60	21,87	23,75	24,69	25,41
23–25 år	9,77	9,79	10,34	11,25	12,19	13,10	13,90	15,09	16,52	17,25	17,93
26–30 år	4,62	4,49	4,64	5,03	5,48	5,35	5,48	6,03	6,60	7,01	7,29
31–35 år	2,48	2,37	2,39	2,56	2,72	2,72	2,80	3,07	3,35	3,58	3,72
36–50 år			1,35	1,46	1,53	1,52	1,58	1,66	1,77	1,85	1,91

Tabell 3: Födda 1968: Andelen av befolkningen som vid en viss ålder varit registrerade minst ett visst antal terminer

Vårterminen året efter man fyllt	registrerad minst						
	En termin	Fyra terminer	Sex terminer	Åtta terminer	Tio terminer	Tolv terminer	Fjorton terminer
19	6,26	0,89	0,01	0,00	0,00	0,00	0,00
20	11,46	3,76	0,21	0,01	0,00	0,00	0,00
21	16,35	7,50	1,77	0,09	0,00	0,00	0,00
22	20,60	11,90	4,67	1,16	0,05	0,00	0,00
23	23,07	15,94	8,31	3,33	0,75	0,02	0,00
24	25,15	18,37	11,81	6,24	2,16	0,39	0,01
25	27,04	20,26	13,95	9,07	3,90	0,99	0,12
26	28,72	21,80	15,70	10,65	5,50	1,75	0,34
27	30,15	23,11	17,16	11,97	6,66	2,51	0,65
28	31,46	24,27	18,50	13,08	7,60	3,14	1,00
29	32,67	25,32	19,65	13,99	8,34	3,69	1,30
30	33,68	26,27	20,76	14,83	8,94	4,14	1,56

Befolkningens storlek avser situationen vid årsskiftet före den aktuella vårterminen

Tabell 4: Födda 1968–1979: Personer varit registrerade på högskolestudier minst en termin vårterminen vid en viss ålder som andel av befolkningen.
(Åldern är mätt vid årsskiftet före den vårtermin det gäller)

Ålder	Födelseår											
	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
19	6,26	7,07	8,40	9,01	11,05	13,19	13,81	13,25	13,85	12,96	11,97	12,12
20	11,37	12,56	14,43	16,98	19,43	22,08	23,78	24,20	25,27	24,54	24,01	
21	15,99	17,90	19,83	22,52	25,01	27,77	30,14	31,17	32,34	32,40		
22	19,95	21,42	23,36	26,30	28,78	31,95	34,51	35,78	37,43			
23	22,19	23,91	25,99	29,06	31,80	35,15	37,70	39,25				
24	24,02	25,94	28,09	31,44	34,27	37,63	40,15					
25	25,62	27,56	30,11	33,44	36,39	39,59						
26	26,93	29,16	31,73	35,07	38,02							
27	28,17	30,46	33,13	36,42								
28	29,36	31,71	34,28									
29	30,47	32,75										
30	31,38											

Tabell 5: Födda 1968–1979: Personer varit registrerade på högskolestudier minst fyra terminer vårterminen vid en viss ålder som andel av befolkningen.
(Åldern är mätt vid årsskiftet före den vårtermin det gäller)

Ålder	Födelseår											
	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
19	0,89	0,82	0,80	0,79	0,80	0,91	0,86	0,65	0,41	0,20	0,16	0,18
20	3,73	4,29	5,16	5,90	7,44	8,61	8,42	7,75	7,91	7,08	6,06	
21	7,34	8,26	10,02	12,33	14,38	16,03	17,10	17,17	17,59	16,70		
22	11,53	13,25	15,14	17,67	19,60	21,69	23,47	23,82	24,25			
23	15,33	16,79	18,60	21,16	23,18	25,41	27,26	27,71				
24	17,54	19,11	20,88	23,57	25,63	27,93	29,70					
25	19,20	20,74	22,64	25,49	27,46	29,77						
26	20,44	22,20	24,20	27,01	28,99							
27	21,60	23,46	25,46	28,29								
28	22,65	24,53	26,55									
29	23,62	25,49										
30	24,48											

Tabell 6: Födda 1968–1979: Personer varit registrerade på högskolestudier minst sex terminer vårterminen vid en viss ålder som andel av befolkningen. (Åldern är mätt vid årsskiftet före den vårtermin det gäller)

Ålder	Födelseår											
	1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979
19	0,01	0,01	0,01	0,01	0,01	0,00	0,01	0,00	0,01	0,01	0,00	0,01
20	0,21	0,18	0,18	0,18	0,23	0,40	0,36	0,46	0,29	0,16	0,13	
21	1,73	2,04	2,54	3,23	4,41	5,52	5,93	6,16	6,49	5,94		
22	4,52	5,24	6,75	8,96	10,71	12,58	14,41	15,07	15,49			
23	7,99	9,42	11,27	13,80	15,82	18,37	20,69	21,51				
24	11,28	12,52	14,37	17,25	19,55	22,10	24,43					
25	13,22	14,63	16,65	19,75	22,01	24,59						
26	14,72	16,29	18,50	21,68	23,83							
27	16,04	17,79	20,10	23,17								
28	17,26	19,10	21,40									
29	18,33	20,21										
30	19,34											

Tabell 7: Andelen för olika födelseårskullar som vid en viss ålder tagit en examen på minst 120 poäng och andelen som varit registrerade minst sex terminer

		Födelseår									
		1968	1969	1970	1971	1972	1973	1974	1975	1976	
30 år	examen	11,84									
	minst 6 terminer	19,34									
	kvoten	0,61									
29 år	examen	10,97	11,91								
	minst 6 terminer	18,33	20,21								
	kvoten	0,60	0,59								
28 år	examen	9,90	10,82	12,19							
	minst 6 terminer	17,26	19,10	21,40							
	kvoten	0,57	0,57	0,57							
27 år	examen	8,58	9,51	10,78	12,60						
	minst 6 terminer	16,04	17,79	20,10	23,17						
	kvoten	0,54	0,53	0,54	0,54						
26 år	examen	6,93	7,78	8,98	10,65	12,05					
	minst 6 terminer	14,72	16,29	18,50	21,68	23,83					
	kvoten	0,47	0,48	0,49	0,49	0,51					
25 år	examen	4,87	5,71	6,64	8,20	9,53	10,97				
	minst 6 terminer	13,22	14,63	16,65	19,75	22,01	24,59				
	kvoten	0,37	0,39	0,40	0,41	0,43	0,45				
24 år	examen	2,95	3,43	4,17	5,19	6,47	7,67	8,66			
	minst 6 terminer	11,28	12,52	14,37	17,25	19,55	22,10	24,43			
	kvoten	0,26	0,27	0,29	0,30	0,33	0,35	0,35			
23 år	examen	1,38	1,69	2,00	2,69	3,44	4,46	5,24	5,26		
	minst 6 terminer	7,99	9,42	11,27	13,80	15,82	18,37	20,69	21,51		
	kvoten	0,17	0,18	0,18	0,19	0,22	0,24	0,25	0,24		
22 år	examen	0,46	0,65	0,74	1,00	1,30	1,82	2,54	2,70	2,41	
	minst 6 terminer	4,54	5,24	6,75	8,96	10,17	12,58	14,41	15,07	15,49	
	kvoten	0,10	0,12	0,11	0,11	0,13	0,14	0,18	0,18	0,16	

Tabell 8: Kvinnor födda 1959–1978. Andelen av befolkningen som vid en viss ålder varit registrerade i högskolan minst fyra terminer

Andelen (%) som varit registrerade minst fyra terminer upp till vårterminen året efter att de fyllt

Födda år	20 år	22 år	24år	29 år	34 år
1959	4,49	12,43	17,90	24,44	27,52
1960	4,35	12,27	18,30	24,33	27,42
1961	3,98	12,82	18,77	24,46	27,64
1962	4,57	13,46	18,74	24,15	27,41
1963	5,50	14,17	19,27	24,80	28,44
1964	5,81	14,11	19,41	25,12	28,88
1965	5,62	14,11	19,42	25,35	
1966	5,23	14,34	20,04	26,35	
1967	5,31	14,65	20,80	27,33	
1968	5,02	15,10	21,53	28,79	
1969	5,41	16,70	23,15	30,83	
1970	5,89	18,09	24,38		
1971	6,31	20,47	26,99		
1972	8,39	22,86	29,53		
1973	9,76	25,23	32,13		
1974	10,31	27,06	34,03		
1975	9,57	27,21			
1976	9,86	27,85			
1977	9,49				
1978	8,17				

Tabell 9: Män födda 1959–1978. Andelen av befolkningen som vid en viss ålder varit registrerade i högskolan minst fyra terminer

Andelen (%) som varit registrerade minst fyra terminer upp till vårterminen året efter att de fyllt

Födda år	20 år	22 år	24 år	29 år	34 år
1959	1,76	8,26	13,03	17,56	19,42
1960	1,76	8,10	13,27	17,55	19,53
1961	1,50	8,01	13,13	17,61	19,61
1962	1,64	8,31	13,44	17,92	20,18
1963	2,01	8,48	13,69	18,12	20,47
1964	2,11	8,49	13,67	18,56	21,02
1965	2,21	8,61	13,96	18,69	
1966	2,05	8,35	14,25	19,69	
1967	2,42	8,61	14,76	20,58	
1968	2,54	8,84	15,33	22,01	
1969	3,34	10,71	16,94	23,70	
1970	4,54	12,87	19,12		
1971	5,54	15,60	21,76		
1972	6,61	17,38	23,44		
1973	7,62	19,13	25,31		
1974	6,78	20,71	26,78		
1975	6,06	20,99			
1976	6,09	21,25			
1977	4,84				
1978	4,09				

Tabell 10: Studerande i högre utbildning i de nordiska länderna (inklusive forskarutbildningsnivån) Andelen studenter per åldersgrupp (1997) Källa Nord 1999:13.

Land	20–24 år (%)			25–29 år (%)			30–39 år (%)			19–34 år (%)		
	Alla	Män	Kvinnor	Alla	Män	Kvinnor	Alla	Män	Kvinnor	Alla	Män	Kvinnor
Danmark	21	19	24	15	14	16	4	4	4	13	12	14
Finland	31	27	35	17	17	16	5	5	6	17	16	19
Island*	20	18	22	10	8	11	3	3	3	10	9	12
Norge	29	25	33	12	12	13	4	3	5	15	14	17
Sverige	21	19	24	10	10	10	4	3	5	12	11	13

* I uppgifterna för Island ingår inte studenterna i forskarutbildningen.

Tabell 11: Antalet studenter (alla åldrar) 1997 i olika EU-länder och Norge i förhållande till den genomsnittliga årskullen i åldern 20–29 år 1996/97 (Källa Eurostat)

	totalt	upp till 29 år	30 år och äldre
Finland	3,50	2,53	0,97
Norge	2,86	2,18	0,68
Belgien	2,62	2,23	0,38
Spanien	2,56	2,25	0,31
Frankrike	2,48	2,28	0,21
Irland	2,40		
Danmark	2,37	1,81	0,56
Sverige	2,34	1,64	0,70
Storbritannien	2,29	1,56	0,74
Grekland	2,27	2,23	0,04
Portugal	2,16	1,82	0,34
Italien	2,13		
Nederländerna	2,02	1,78	0,24
Österrike	2,02	1,55	0,47
Tyskland	1,94		
EU totalt	2,26		

Tabell 12: Antalet studenter och deltagarfrekvenser höstterminerna 1990–1998

Antal	HT 1990	HT 1991	HT 1992	HT 1993	HT 1994	HT 1995	HT 1996	HT 1997	HT 1998
18 år	1155	1271	1225	907	549	290	256	268	205
19 år	8544	10641	12820	13447	12131	11954	10881	9446	10036
20 år	12171	15545	18458	20259	21678	20854	20671	19309	18223
21 år	13728	15806	19684	21300	23248	26028	26228	25625	25265
22 år	15800	16373	18487	21793	23467	25331	28483	27951	27516
23 år	16493	16341	17100	18832	21832	23088	25324	26966	26570
24 år	14925	15772	16206	16250	17545	20160	21499	22083	23201
25 år	12058	13301	14458	14348	14288	15486	17720	17732	17979
26–30 år	31220	34234	38784	39556	40899	43003	46344	48178	49085
31–35 år	15309	15702	16792	17042	18089	20401	22918	25212	26817
36–50 år	27765	29067	30700	31441	32412	33758	35394	36149	37416
summa 18–50 år	169168	184053	204714	215175	226138	240353	255718	258919	262313

Andelen 24 år och yngre (procent)	49,0	49,8	50,8	52,4	53,3	53,1	52,1	50,8	49,9
---	------	------	------	------	------	------	------	------	------

Andelen 25 år och äldre (procent)	51,0	50,2	49,2	47,6	46,7	46,9	47,9	49,2	50,1
---	------	------	------	------	------	------	------	------	------

deltagar- frekvenser	HT 1990	HT 1991	HT 1992	HT 1993	HT 1994	HT 1995	HT 1996	HT 1997	HT 1998
18 år	1,01	1,13	1,07	0,84	0,53	0,29	0,26	0,26	0,20
19 år	7,34	9,23	11,31	11,71	11,09	11,50	10,74	9,58	9,83
20 år	10,76	13,30	15,92	17,74	18,72	19,00	19,83	19,00	18,41
21 år	12,25	13,90	16,75	18,23	20,18	22,40	23,83	24,52	24,78
22 år	13,29	14,51	16,17	18,40	19,89	21,91	24,45	25,33	26,24
23 år	12,96	13,65	15,05	16,32	18,26	19,48	21,83	23,09	24,00
24 år	11,52	12,31	13,44	14,18	15,06	16,78	18,08	18,99	19,80
25 år	9,23	10,19	11,22	11,81	12,32	13,24	14,70	14,88	15,41
26–30 år	5,22	5,53	6,08	6,06	6,24	6,74	7,46	7,90	8,20
31–35 år	2,64	2,71	2,91	2,93	3,04	3,33	3,63	3,90	4,07
36–50 år	1,51	1,57	1,65	1,68	1,74	1,83	1,94	2,01	2,10

Tabell 13: Samband mellan deltagarfrekvenser och andelen som läst minst ett visst antal terminer vid en viss ålder.

födda	Andel av befolkningen (%) som läst				Kvoten Andelen som läst.../summa deltagarfrekv		
	Summa deltagarfrekvenser Ht i åldern 18–24 år (%)	minst en termin senast vt efter året man fyllt 24	minst fyra terminer senast året efter att man fyllt 26	minst sex terminer vårterminen efter det år man fyllt 27	minst en termin senast vt efter året man fyllt 24	minst fyra terminer senast året efter att man fyllt 26	minst sex terminer vårterminen efter det år man fyllt 27 år
1971	91,87	31,44	27,01	23,17	0,34	0,29	0,25
1972	101,84	34,27	28,99		0,34	0,28	
1973	113,08	37,63			0,33		
1974	121,25	40,15			0,33		

Tabell 14: Studenter 25 år och äldre: Deltagarfrekvenser för olika åldersgrupper, Antaganden i scenario 1–5

	HT 1990	HT 1991	HT 1992	HT 1993	HT 1994	HT 1995	HT 1996	HT 1997	HT 1998	HT 1999	HT 2000
25 år	9,23	10,19	11,22	11,81	12,32	13,24	14,70	14,88	15,41	16,14	16,86
26–30 år	5,22	5,53	6,08	6,06	6,24	6,74	7,46	7,90	8,20	8,69	9,17
31–35 år	2,64	2,71	2,91	2,93	3,04	3,33	3,63	3,90	4,07	4,32	4,56
36–50 år	1,51	1,57	1,65	1,68	1,74	1,83	1,94	2,01	2,10	2,19	2,28

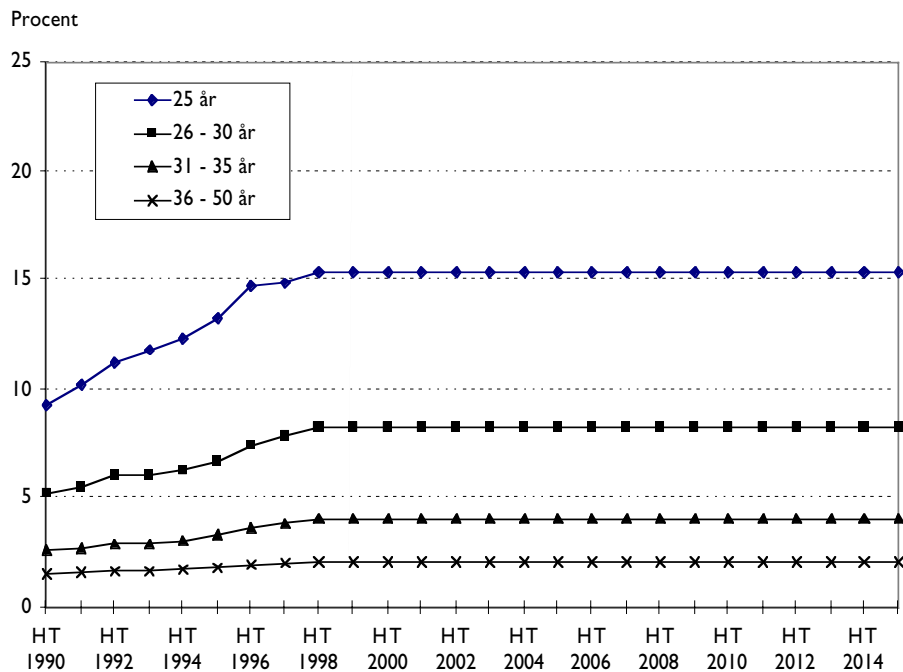
	HT 2001	HT 2002	HT 2003	HT 2004	HT 2005	HT 2006	HT 2007	HT 2008	HT 2009	HT 2010
25 år	17,59	18,31	19,03	19,76	20,48	21,21	21,21	21,21	21,21	21,21
26–30 år	9,66	10,15	10,63	11,12	11,61	12,09	12,58	13,07	13,55	14,04
31–35 år	4,81	5,06	5,30	5,55	5,79	6,04	6,29	6,53	6,78	7,02
36–50 år	2,36	2,45	2,54	2,63	2,72	2,81	2,90	2,99	3,08	3,17

Bilaga 2: Sex scenarier

Antaganden om deltagarfrekvenser för åldersgrupperna över 24 år

Scenario 0

Deltagarfrekvenser för åldersgrupperna över 24 år antas vara konstanta (lika med värdet 1998).

Diagram S 0 X: Scenario 0. Antaganden om deltagarfrekvensen för åldersgrupperna 25 år och däröver.

Scenario 1-5

I scenarierna 1-5 görs följande antaganden om de framtida deltagarfrekvenserna.

- Andelen av 25-åringarna i befolkningen som läser i högskolan växer fram till år 2006 i samma takt som de senaste åren. Därefter är värdet för denna variabel konstant.
- Andelen av befolkningen i åldersgrupperna 26-30 år, 31-35 år, 36-50 år som läser i högskolan, växer i samma takt som under de senaste åren.

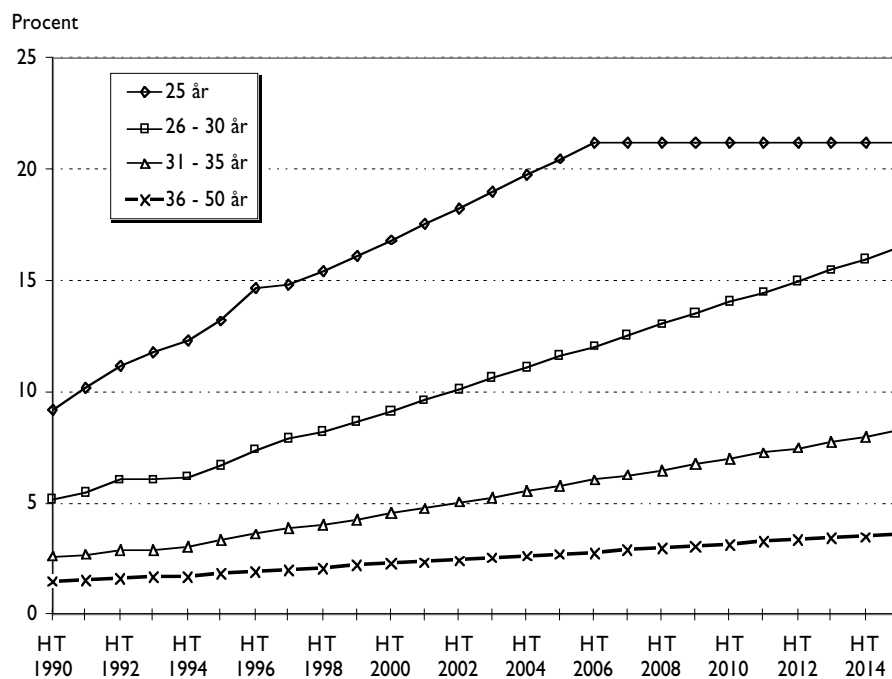

Diagram S 1-5 X: Scenario 1-5: Antaganden om utvecklingen fram till år 2015 av deltagarfrekvenser för åldersgrupperna över 25 år.

Scenario 0 "Minimialternativet"

Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 ges i diagram S0A. Antaganden om deltagarfrekvenser i åldersgrupperna över 24 år ges i diagram S0X.

Resultat:

- 50 procent av årskullarna födda 1980 och senare börjar högskolestudier senast vårterminen året efter det år de fyllt 24
- 42 procent av årskullarna födda 1980 och senare har vårterminen året efter det år de fyllt 26 läst minst fyra terminer
- 38 procent av årskullarna födda 1980 och senare har vårterminen året efter det år de fyllt 27 läst minst sex terminer.

Antalet studenter växer enligt följande

Höstterminen år	1998	2001	2004	2007	2010
Antal studenter (tusental)	262	282	280	286	305

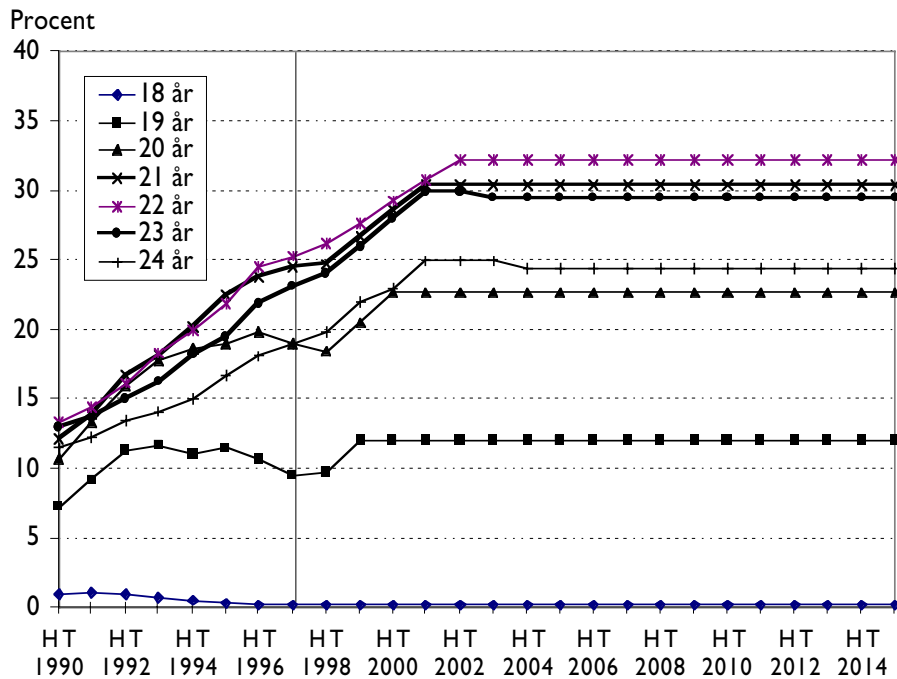
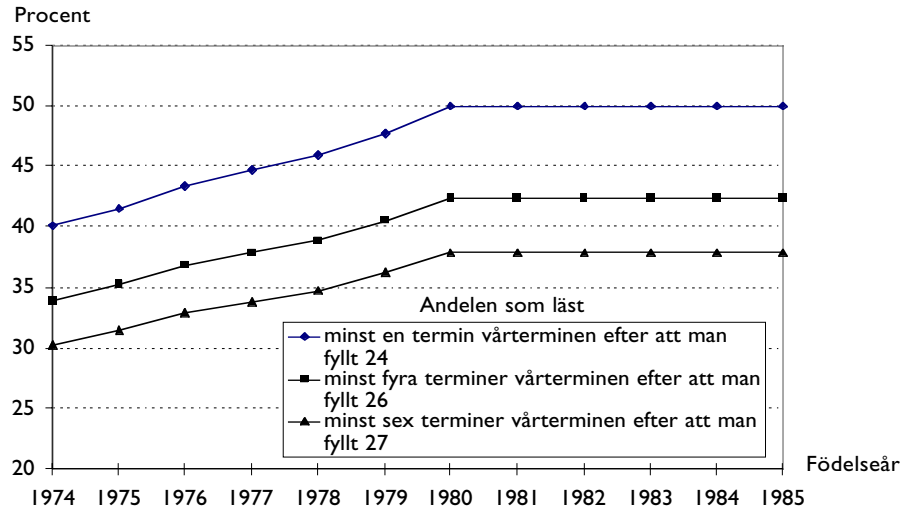
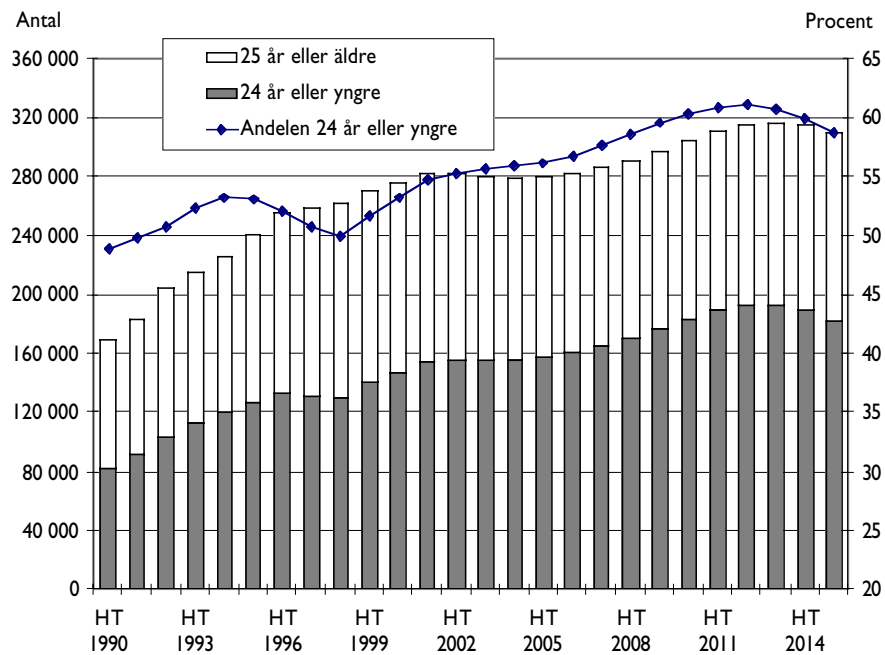

Diagram S 0 A: Scenario 0. Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 år.

Diagram S 0 B: Scenario 0. Andelen av olika födelseårskullar som vid en viss ålder läst minst en, fyra och sex terminer.

Diagram S 0 C: Scenario 0. Antalet studenter Ht 1990–Ht 2015.

Scenario 1 "Basalternativet"

- Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 ges i diagram S1A.
- Antaganden om deltagarfrekvenser för åldersgrupperna över 24 år ges i diagram S 1–5X.

Resultat:

- 50 procent av årskullarna födda 1980 och senare börjar högskolestudier senast vårterminen året efter det år de fyllt 24
- 42 procent av årskullarna födda 1980 och senare har vårterminen året efter det år de fyllt 26 läst minst fyra terminer
- 38 procent av årskullarna födda 1980 och senare har vårterminen året efter det år de fyllt 27 läst minst sex terminer.

Antalet studenter växer enligt följande

Höstterminen år	1998	2001	2004	2007	2010
Antal studenter (tusental)	262	303	319	343	378

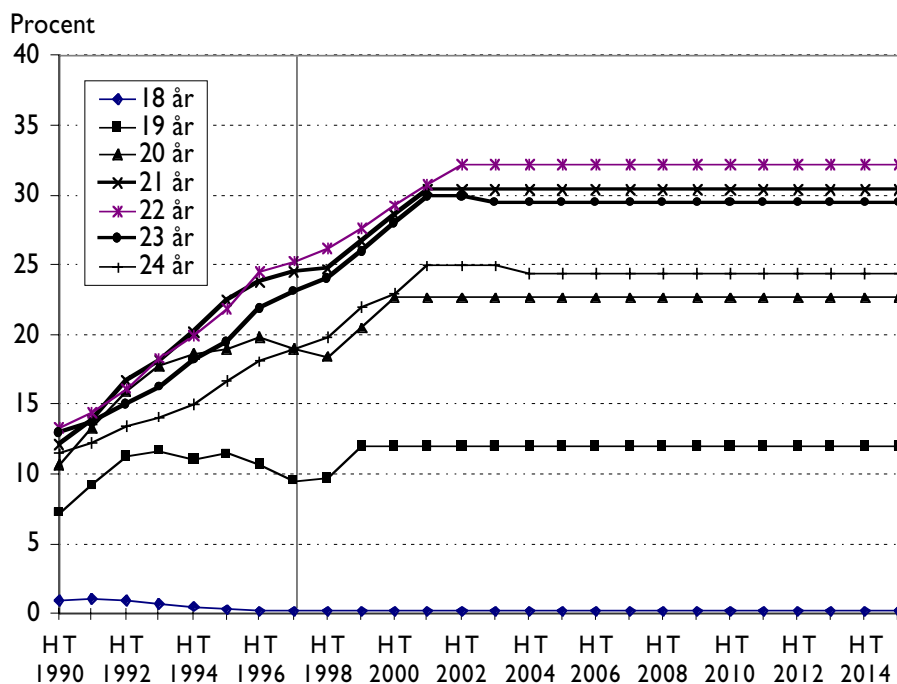

Diagram S 1 A: Scenario I Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 år.

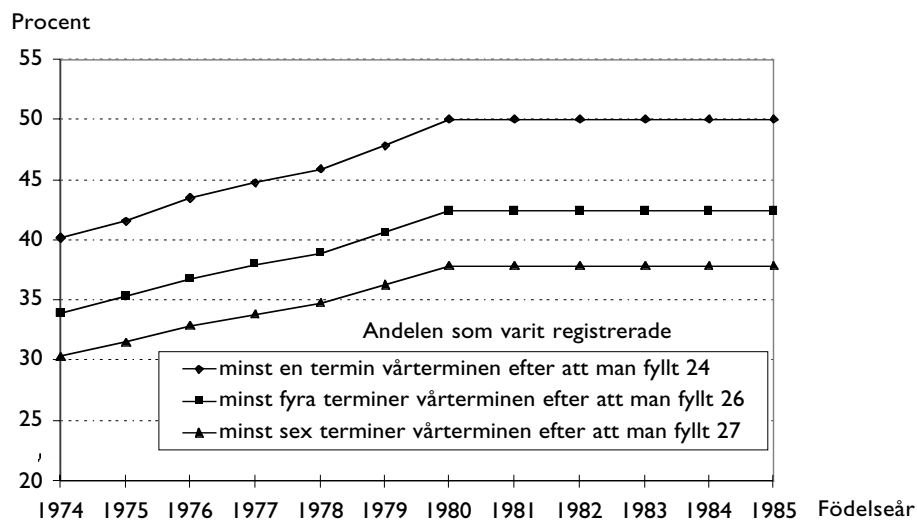

Diagram S 1 B: Scenario I. Andelen av olika födelseårskullar som vid en viss ålder läst minst en, fyra och sex terminer.

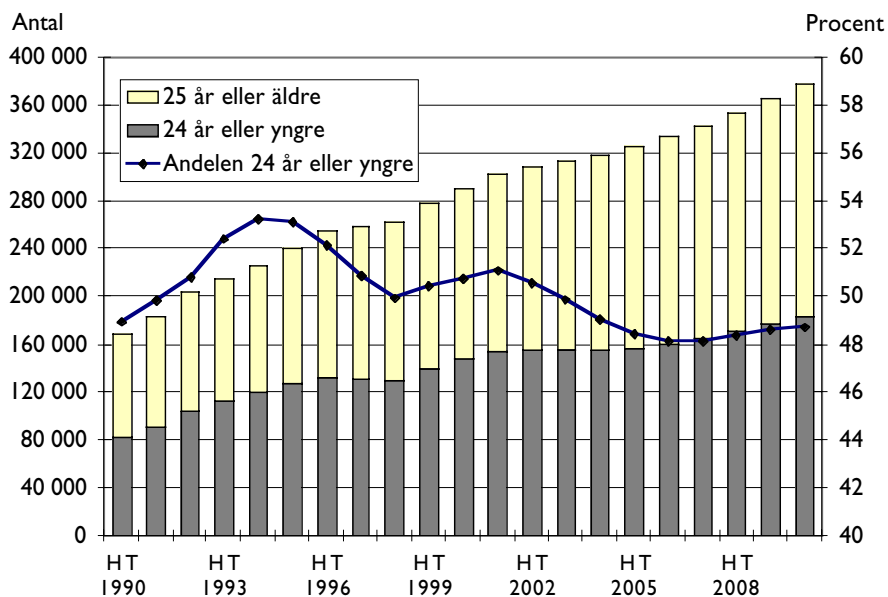

Diagram S 1 C: Scenario I. Antalet studenter Ht 1990–Ht 2010.

Scenario 2 Tidigare studiestart

- Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 ges i diagram S2A. Under de närmaste åren skall en större andel av studenterna vara i åldern 19–21 än i scenario 1.
- Antaganden om deltagarfrekvenser för åldersgrupperna över 24 år är desamma som för scenario 1. (Se diagram S 1–5X.)

Resultat

- 50 procent av årskullarna födda 1980 och senare börjar högskolestudier senast vårterminen året efter det år de fyllt 24 år.
- 42 procent av årskullarna födda 1980 och senare har vårterminen året efter det år de fyllt 26 år läst minst fyra terminer.
- 38 procent av årskullarna födda 1980 och senare har vårterminen året efter det år de fyllt 27 år läst minst sex terminer.

Antalet studenter växer enligt följande

Höstterminen år	1998	2001	2004	2007	2010
Antal studenter (tusental)	262	318	319	345	380

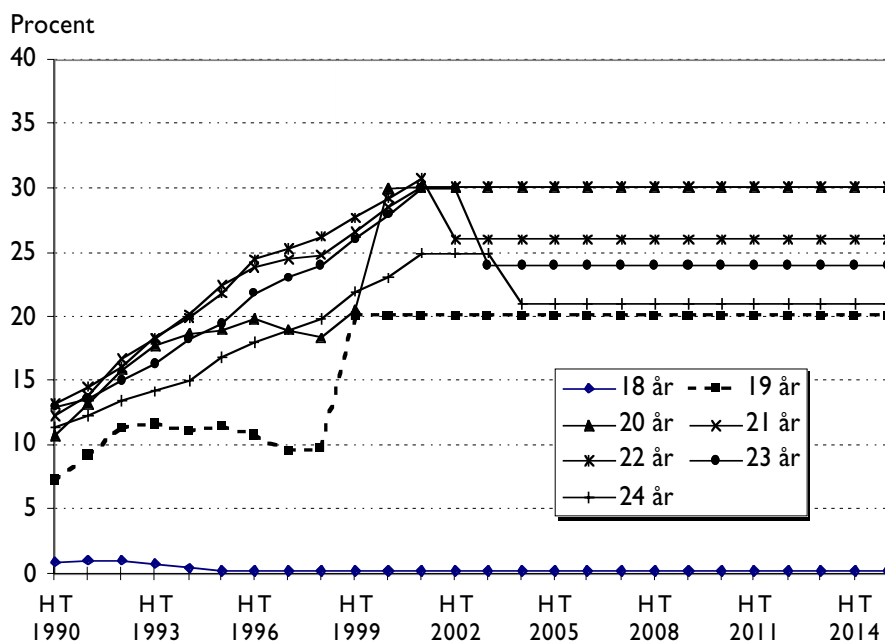

Diagram S 2 A: Scenari 2. Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 år.

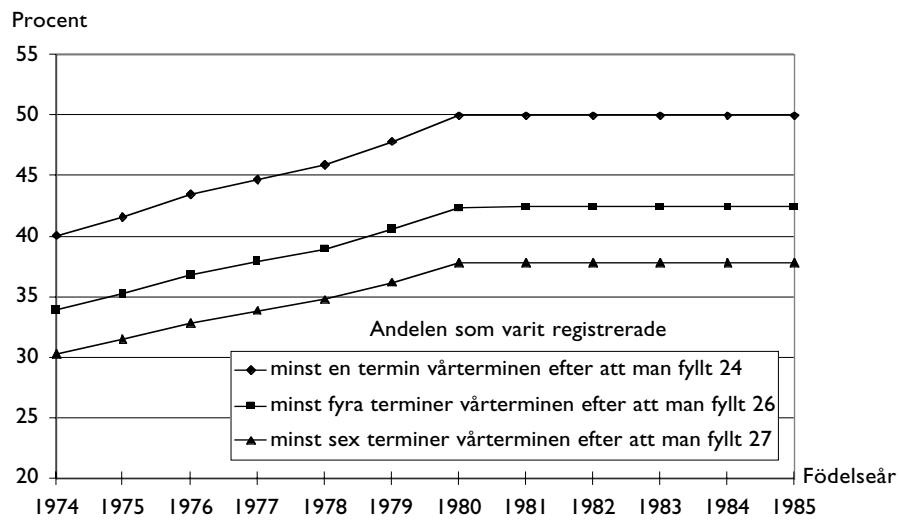

Diagram S 2 B: Scenario 2. Andelen av olika födelseårskullar som vid en viss ålder läst minst en, fyra och sex terminer.

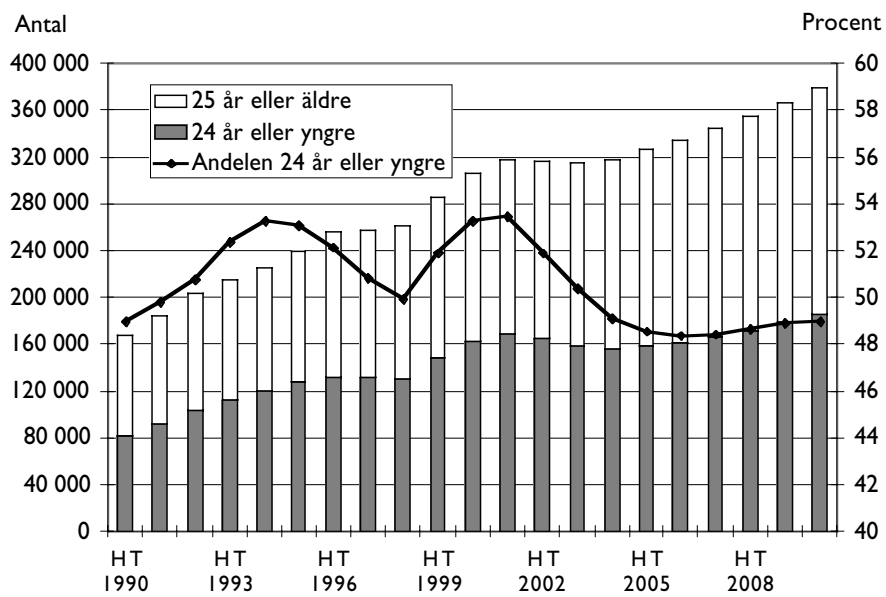

Diagram S 2 C: Scenario 2. Antalet studenter Ht 1990–Ht 2010.

Scenario 3 "Mot ett 55-procentsmål"

- Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 ges i diagram S3A.
- Antaganden om deltagarfrekvenser för åldersgrupperna över 24 år är desamma som för scenario 1. (Se diagram S 1–5X.)

Resultat:

- 50 procent av årskullarna födda 1980 och senare börjar högskolestudier senast vårterminen året efter det år de fyllt 24 år.
- 42 procent av årskullarna födda 1980 och senare har vårterminen året efter det år de fyllt 26 år läst minst fyra terminer.
- 38 procent av årskullarna födda 1980 och senare har vårterminen året efter det år de fyllt 27 läst minst sex terminer.
- För födda 1981–1985 växer andelen, som har börjat högskolestudier senast vårterminen efter det år de fyller 24, successivt till 55 procent som uppnås för födelseårskullen 1985.

Antalet studenter växer enligt följande

Höstterminen år	1998	2001	2004	2007	2010
Antal studenter (tusental)	262	304	326	358	396

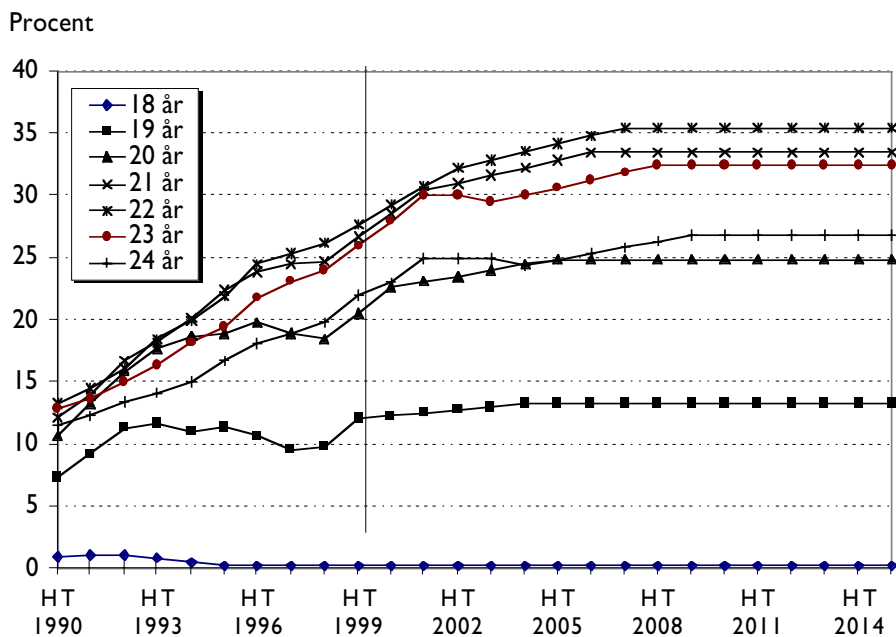

Diagram S 3 A: Scenario 3. Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 år.

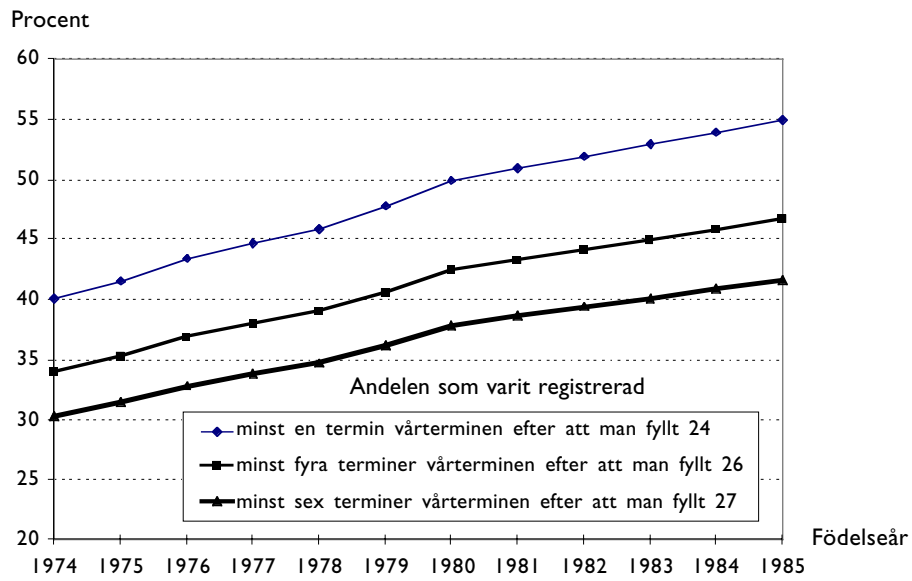

Diagram S 3 B: Scenario 3. Andelen av olika födelseårskullar som vid en viss ålder läst minst en, fyra och sex terminer.

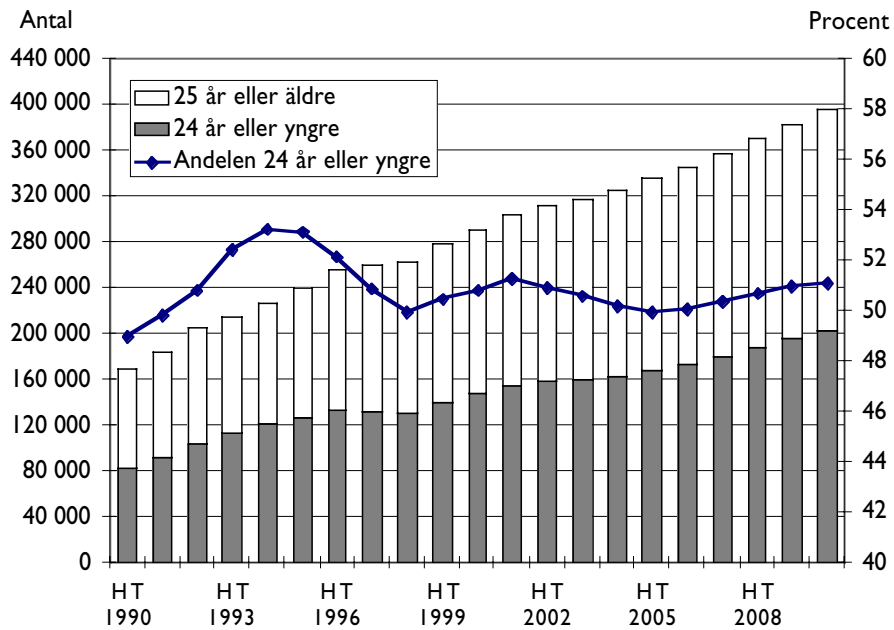

Diagram S 3 C: Scenario 3. Antalet studenter Ht 1990–Ht 2010.

Scenario 4 "Mot ett 60-procentsmål"

- Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 ges i diagram S4A.
- Antaganden om deltagarfrekvenser för åldersgrupperna över 24 år är desamma som för scenario 1. (Se diagram S 1–5X.)

Resultat:

- 50 procent av årskullarna födda 1980 och senare börjar högskolestudier senast vårterminen året efter det år de fyllt 24 år.
- 42 procent av årskullarna födda 1980 och senare har vårterminen året efter det år de fyllt 26 år läst minst fyra terminer.
- 38 procent av årskullarna födda 1980 och senare har vårterminen året efter det år de fyllt 27 läst minst sex terminer.
- För födda 1981–1990 växer andelen, som har börjat högskolestudier senast vårterminen efter det år de fyller 24, successivt till 55 procent som uppnås för födelseårskullen 1985 och till 60 procent (födelseårskullen 1990).

Antalet studenter växer enligt följande

Höstterminen år	1998	2001	2004	2007	2010
Antal studenter (tusental)	262	304	326	360	408

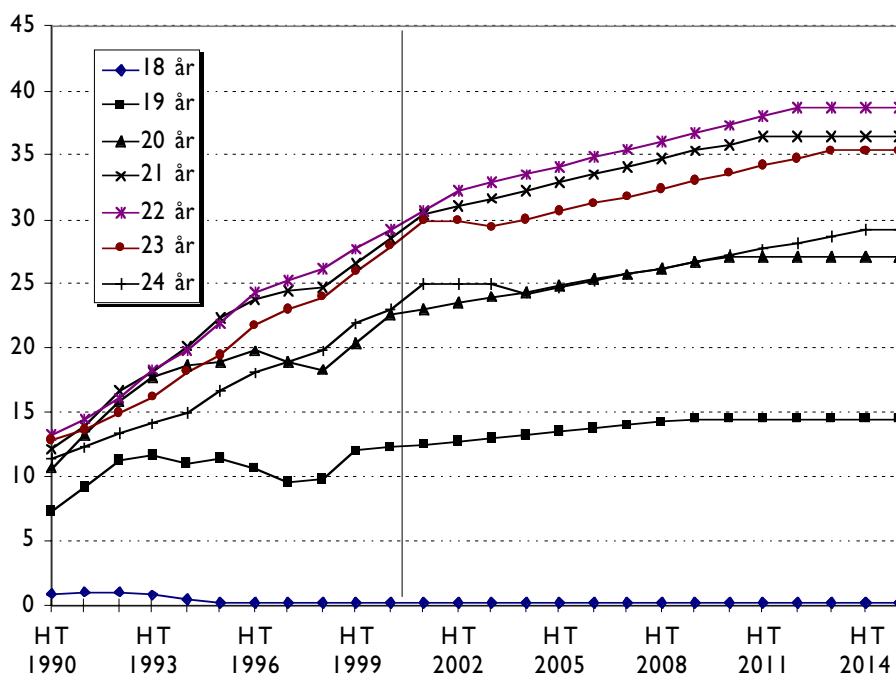

Diagram S 4 A: Scenario 4. Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 år.

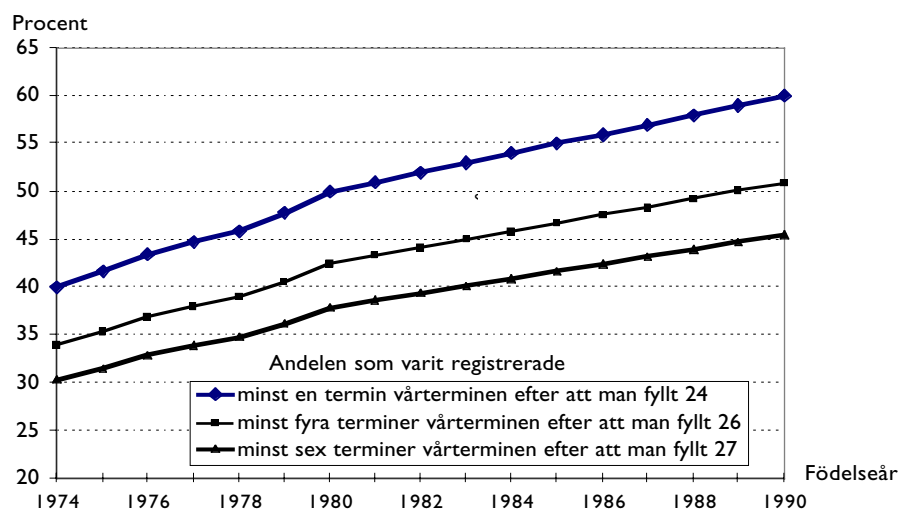

Diagram S 4 B: Scenario 4. Andelen av olika födelseårskullar som vid en viss ålder läst minst en, fyra och sex terminer.

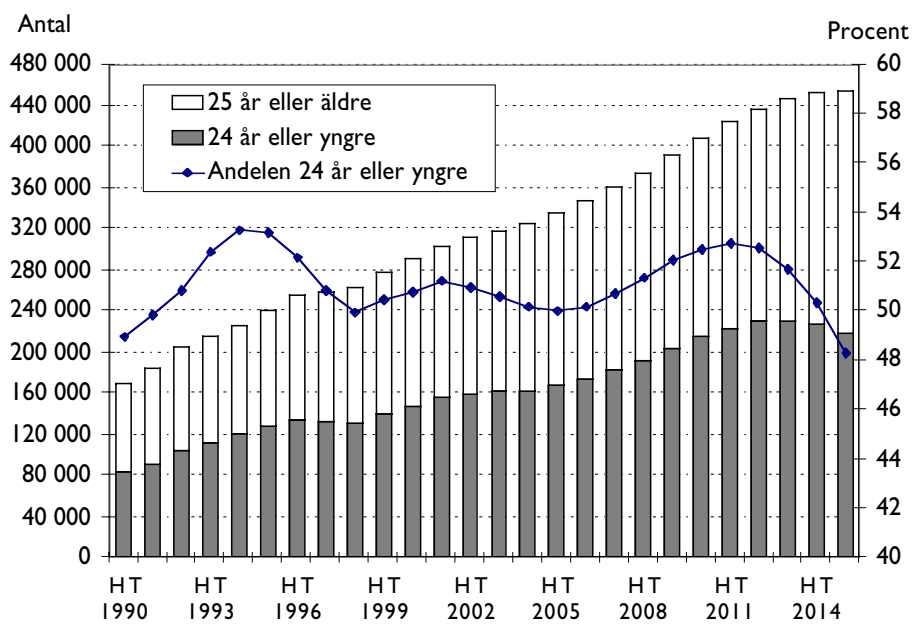

Diagram S 4 C: Scenario 4. Antalet studenter Ht 1990–Ht 2015.

Scenario 5 "Lagom-alternativet"

- Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 ges i diagram S5A.
- Antaganden om deltagarfrekvenser för åldersgrupperna över 24 år är desamma som för scenario 1. (Se diagram S 1–5X.)
- Scenariet är anpassat till en årlig ökning av antalet studenter på ca 10 000.

Resultat:

- Andelen av årskullarna som börjat högskolestudier före 25 års ålder ökar successivt från 40 procent för födda 1974. För kullen födda 1980 är andelen 44,5 procent. Nivån 50 procent nås för kullen födda 1983. Därefter ökar andelen något och når för kullen födda 1990 51 procent.

Antalet studenter växer enligt följande

Höstterminen år	1998	2001	2004	2007	2010
Antal studenter (tusental)	262	292	323	351	382

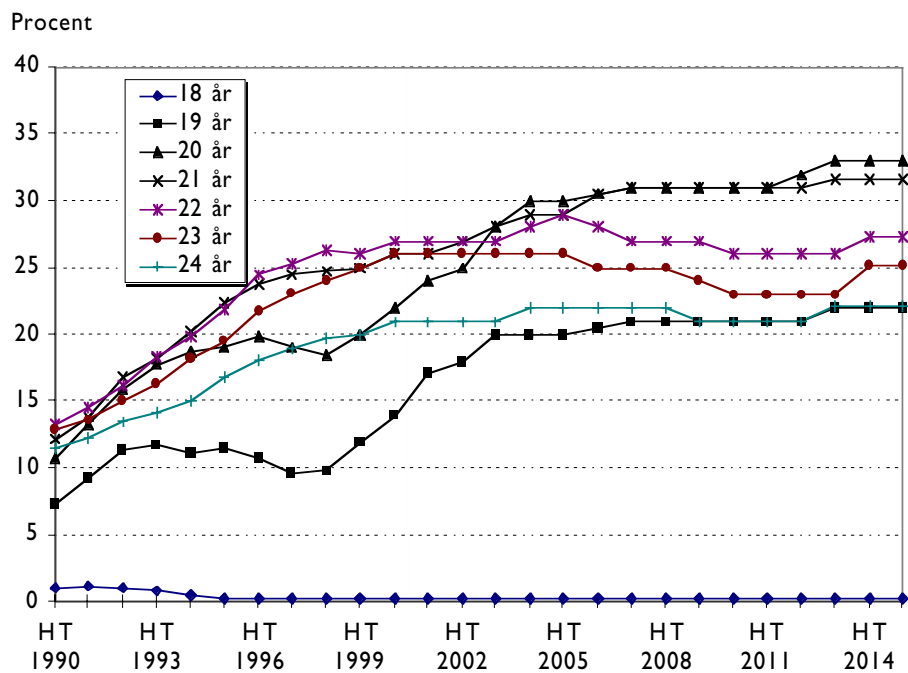

Diagram S 5 A: Scenario 5. Antaganden om deltagarfrekvenser i åldrarna 18–24 år.

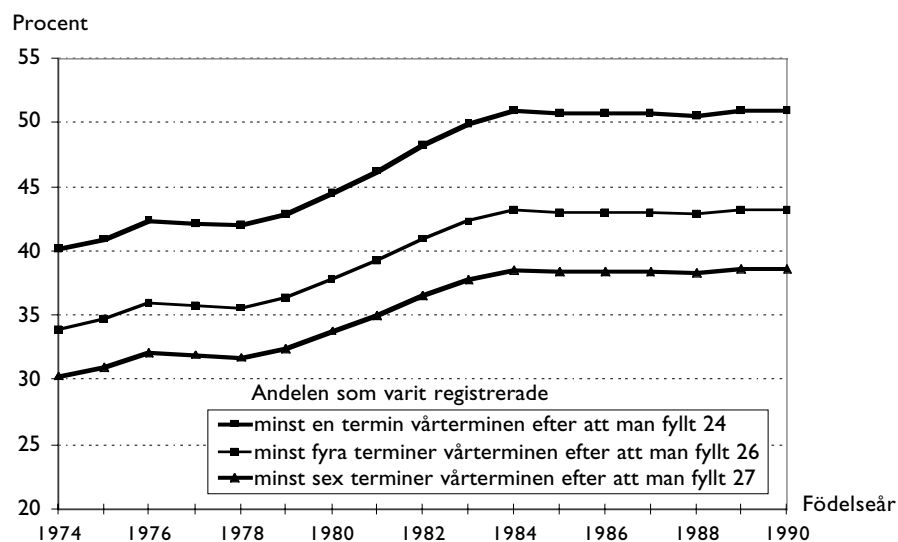

Diagram S 5 B: Scenario 5. Andelen av olika födelseårskullar som vid en viss ålder läst minst en, fyra och sex terminer.

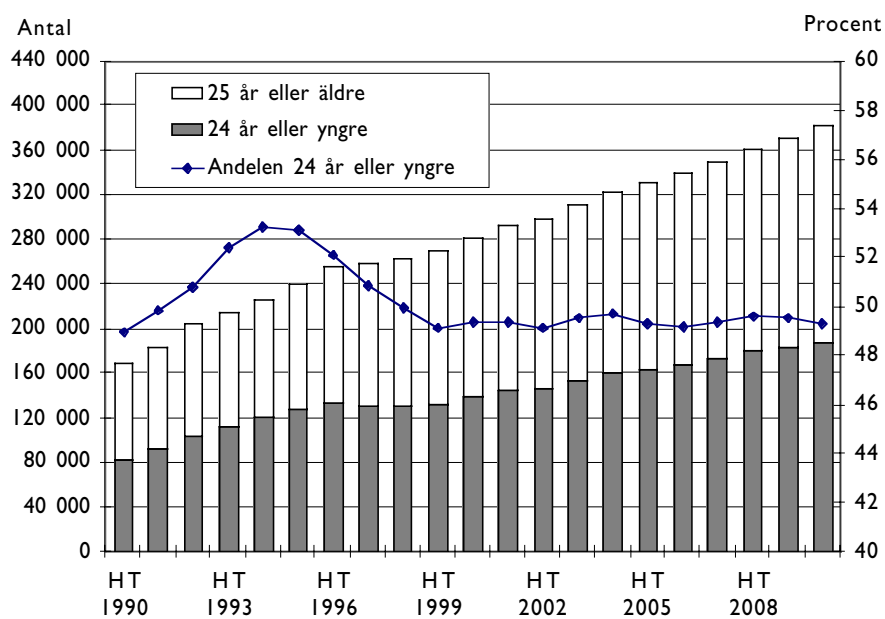

Diagram S 5 C: Scenario 5. Antalet studenter Ht 1990–Ht 2010.

Högskoleverket har under sin verksamhetstid gett ut en rad arbetsrapporter utanför sin ordinarie rapportserie. Från och med år 2000 ges sådana publikationer ut i en egen arbetsrapportserie, Högskoleverkets arbetsrapporter.

Arbetsrapporterna utgivna *fram till* år 2000:

StudS

- Studenterna höstterminen 1995 – några basdata**
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 1. ISBN 91-88874-01-X
- Nittioalets studenter – bakgrund och studiemönster**
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 2. ISBN 91-88874-03-6
- Med studenternas egna ord. Svaren på två öppna frågor i en enkät hösten 1996 till studenter i Sverige**
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 3. ISBN 91-88874-08-7
- 6 studenter hösten 1997 – deras liv, upplevelser av studierna och förhoppningar inför framtiden**
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 4. ISBN 91-88874-11-7
- Studiestarten som ett äventyr – rationalitet, slump och nödvändighet inför högskolestudierna samt Appendix: Vägen till studierna – korta porträtt av 24 studenter**
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 5. ISBN 91-88874-13-3
- Att vara student. Rörelse och fördröjning i livet som högskolestuderande. En kvalitativ intervjustudie av 30 studenter hösten 1997**
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 6. ISBN 91-88874-15-X
- Traditionella och icke-traditionella studenter**
Studenterna i Sverige, arbetsrapport nr 8. ISBN 91-88874-27-3

Omvärldsanalys för högskolan

- Politik i förändring**
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 1. ISBN 91-88874-21-4
- Internationella trender på högskoleområdet**
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 2. ISBN 91-88874-22-2
- Den högre utbildningen och arbetsmarknadens behov**
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 3. ISBN 91-88874-24-9
- Rankning av universitet och högskolor**
En internationell översikt
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 4. ISBN 91-88874-25-7
- Kan gymnasieskolan förse högskolan med studenter?**
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 5. ISBN 91-88874-30-3
- Högskolans samverkan med det övriga samhället – en kortfattad historisk tillbakablick**
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 6. ISBN 91-88874-33-8

Röster om samverkan

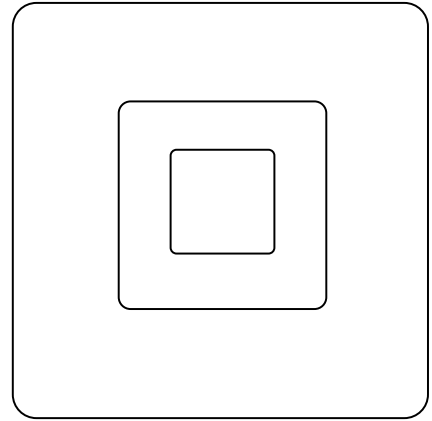
- Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 7. ISBN 91-88874-35-4
- Forskning och utvecklingsarbete i Sverige med fokus på högskolesektorn – basfakta**
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 8. ISBN 91-88874-38-9
- Högskoleutbildade – tillgång och efterfrågan**
Omvärldsanalys för högskolan, arbetsrapport nr 9. ISBN 91-88874-40-0

Övriga

- Designutbildningar i Sverige – En kartläggning**
ISBN 91-88874-23-0
- Socionomens yrkesroll ur olika perspektiv – redovisning av en intervjustudie**
- Visioner och verklighet – En utvärdering av juristutbildningar**
ISBN 91-88874-26-5
- Studentperspektiv på verksamheten vid universitet och högskolor – utveckling och helhet**
ISBN 91-88874-34-6
-

Arbetsrapporterna utgivna *från och med* år 2000:

- Klinisk/tillämpad utbildning, ur studenters och handledares perspektiv**
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:1 AR
- Högskolans arbete med sin samverkansuppgift**
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:2 AR
- Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Stockholms musikpedagogiska institut**
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:3 AR
- Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Borås**
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:4 AR
- Konstnärligt utvecklingsarbete och praxisbaserad forskning. Några internationella utvecklingslinjer. Av Torsten Källemark**
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:5 AR
- Behörighet, rekrytering och urval. Om övergången från gymnasieskola till högskola. Av Ingemar Wedman, Idrottshögskolan**
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:6 AR
- Granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Karlskrona/Ronneby**
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:7 AR
- Antagning till högre utbildning i usa & kanada – Intryck från en studieresa**
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:8 AR
- Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Högskolan i Gävle**
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:9 AR
- Förnyad granskning och bedömning av kvalitetsarbetet vid Operahögskolan i Stockholm**
Högskoleverkets arbetsrapporter 2000:10 AR

En arbetsrapport från Höskoleverket är antingen en del av något som senare ska resultera i en slutrapport eller aktuellt nyhetsmaterial.

Höskoleverkets arbetsrapporter 2000:1 | AR
ISSN 1404-5745
ISRNHSV-AR--00/11--SE

Höskoleverket är en central myndighet för frågor som rör universitet och högskolor. Verket arbetar med kvalitetsbedömningar, uppföljningar, utveckling av högre utbildning, utredningar, tillsyn, internationella frågor och studieinformation. Dessutom ansvarar verket för samordningen av det svenska universitetsdatornätet SUNET.

 HÖSKOLEVERKET
National Agency for Higher Education